

Nr 25

Försvarsutskottets betänkande angående den militära underrättelsetjänsten m. m.

Inledning

Den s. k. IB-affären har väckt stor uppmärksamhet. Försvarsutskottet vill därför utnyttja sin initiativrätt till att lämna riksdagen redovisning och vissa förslag med anledning av vad utskottet har inhämtat genom sin granskning av den militära underrättelsetjänsten.

Artiklar i tidningen Folket i Bild/Kulturfront nr 9 den 3 maj 1973, nr 10 den 17 maj 1973 och nr 17 den 27 september 1973 och en av Peter Bratt författad bok, "IB och hotet mot vår säkerhet", som kom ut i september 1973, har behandlat den militära hemliga underrättelsetjänsten. Innehållet i artiklarna och boken och inledandet av förundersökning, innefattande undersökning på tidningsredaktionen och beslag av handlingar som påträffats där samt häktning av Bratt och medförfattaren till tidningsartiklarna Jan Guillou och av Håkan Isacson, har gett upphov till en omfattande debatt, som rört åtskilliga frågor av vital betydelse för vårt samhälle.

En öppen debatt om underrättelse- och säkerhetstjänsten och om den särskilda underrättelseverksamheten i försvarsstaben är naturlig och riktig men har varit svår att genomföra för allmänheten och massmedierna, eftersom den hemliga underrättelseverksamhetens villkor, organisation och sätt att fungera varit okända för flertalet medborgare. Inlägg i debatten kan därför grunda sig på ofullständiga eller oriktiga föreställningar om de verkliga förhållandena. Självklart kan eventuella missförhållanden döljas lättare på ett område som är undandraget allmän insyn.

Debatten har i huvudsak kretsat kring följande frågor:

Behöver Sverige en hemlig underrättelsetjänst?

Hur leds och inriktas den hemliga underrättelsetjänsten?

Har verksamheten varit förenlig med Sveriges alliansfria utrikespolitik?

Har underrättelsetjänsten utnyttjats av statsledningen i partipolitiskt syfte?

Har det skett otillåten registrering av medborgare hos underrättelsorganen?

Har statsmakterna haft tillräcklig insyn i underrättelseverksamheten och kontroll över den?

Har medarbetare i den hemliga underrättelsetjänsten begått brott mot svensk lag?

Har någon av dem som försökt avslöja delar av underrättelsetjänsten begått brott mot svensk lag?

Vilka skador har försvaret tillfogats genom ansträngningarna att avslöja delar av underrättelsetjänsten?

Har det vidtagits några felaktiga åtgärder under förundersökningen ang. eventuella brott mot rikets säkerhet?

Påkallar vad som har skett under förundersökningen några lagändringar?

Har tryckfriheten skadats eller råkat i fara?

Det är en styrka för vårt land att det finns reguljära samhällsorgan som kan behandla frågor av detta slag. Åtskilliga av de nämnda frågorna är av den art att de skall handläggas av rättsvårdande myndigheter. Så sker också.

Försvarsutskottet skall enligt riksdagsstadgan (16 §) bereda frågor om militärt försvar, civilförsvar, psykologiskt försvar, ekonomiskt försvar, vapenfri tjänst och värnpliktigas ekonomiska förmåner.

Landets underrättelseverksamhet är ett led i dess säkerhetspolitik. Den särskilda organisation för underrättelseverksamhet som nu har kommit i förgrunden ingår i försvarsstaben och därmed i det militära försvaret. Det är därför naturligt att försvarsutskottet på grund av händelseutvecklingen har gjort en ingående granskning av de faktiska förhållandena i vissa avseenden och bildat sig en uppfattning om behovet av åtgärder. Utskottet har i första hand ägnat uppmärksamhet åt de sex frågor som står först i den gjorda uppräknings i det föregående. Utskottet har självfallet inte övervägt någon fråga som det ankommer på rättsvårdande myndighet att ta ställning till. Utskottet har haft att beakta konstitutionella bestämmelser, däribland regeln att fråga om anmärkning mot ledamot av statsrådet ankommer på konstitutionsutskottet. Utskottet har i övrigt inte ålagt sig andra restriktioner än som betingas av att det har varit angeläget med en snabb behandling. Vid granskningen har utskottet inte eftersträvat att utröna sanningshalten i gjorda påståenden om enskilda gärningar utan – som framgår av det följande – koncentrerat sig på några frågekomplex av stor principiell betydelse.

Med hänsyn till det starka allmänna intresset av en saklig information innehåller utskottets betänkande uppgifter som hittills har varit av hemlig art. Det ligger i sakens natur att det inte kan lämnas en öppen redovisning av utskottets hela bedömningsunderlag. Varje organ som gör en granskning av detta slag måste beakta sekretessynpunkter. Tilltron till redovisning och bedömningar måste därför grundas på förtroende.

Med hänsyn bl. a. till pågående åtgärder av rättsvårdande myndigheter har utskottet inte övervägt hur uppgifter om den särskilda verksamheten har blivit kända eller vilka skador försvaret kan ha åsamkats därav.

Riksdagen har hittills i år ägnat uppmärksamhet åt hithörande frågor vid en interpellationsdebatt den 18 maj och i samband med den allmänpolitiska debatten under höstsessionen (7 november).

Arbetets bedrivande

Försvarsutskottets särskilda granskning av den militära underrättelse-tjänsten inleddes genom utskottsutfrågning av dåvarande försvarsminis-tern, statsrådet Sven Andersson, den 25 oktober 1973. Sven Andersson hade dessförinnan — liksom överbefälhavaren, generalen Stig Synnergren — hörts av utskottet i samma ämne den 17 maj 1973,

Under tiden den 25 oktober — den 4 december 1973 har utskottet behandlat den militära underrättelsetjänsten vid 11 sammanträden. 11 utskottsutfrågningar har ägt rum. Vilka som hörts och tidpunkterna framgår av följande förteckning:

- 25 oktober Sven Andersson, utrikesminister fr. o. m. den 3 november 1973, dessförinnan försvarsminister
- 30 oktober Birger Elmér, chef för försvarsstabens särskilda byrå
- 6 november Stig Synnergren, överbefälhavare
- 6 november Lars Ljunggren, chef för försvarets radioanstalt
- 15 november Sverker Åström, kabinetssekreterare (åtföljd av Wilhelm Wachtmeister, chef för utrikesdepartementets politiska avdelning)
- 20 november Stig Synnergren
- 20 november Sture Gyllö, avdelningschef
- 20 november Carl Persson, rikspolischef (åtföljd av Hans Holmér, chef för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning)
- 27 november Stig Synnergren
- 27 november Birger Elmér
- 27 november Sven Andersson

Utskottet består av 15 ledamöter och 16 suppleanter. Under tiden för den särskilda granskningen av den militära underrättelsetjänsten har utskottets ordinarie presidium förstärkts med en utskottsledamot från vardera centerpartiet och folkpartiet. Presidiet har därmed haft följande sammansättning:

- Ordföranden Per Petersson (m)
- V. ordföranden Bengt Gustavsson (s)
- Ledamoten Torsten Gustafsson (c)
- Ledamoten Carl-Gustav Enskog (fp)

Presidiet har haft sammanlagt 13 sammanträden för att överlägga angående arbetsplaneringen och förbereda utskottsutfrågningarna. Presidiet har i samband därmed hört statsråden Olof Palme och Sven Andersson, rikspolischefen Carl Persson, avdelningschefen Sture Gyllö, direktören Birger Elmér, chefen för Öst Ekonomiska Byrån Jan Rydström, m. fl.

Vid studiebesök på rikspolisstyrelsens och försvarsstabens säkerhetsavdelningar den 9 november företrädde utskottet av utskottsledamöterna Lennart Pettersson (s) och Ivar Virgin (m).

Vid studiebesök den 21 november i lokaler som disponeras av försvarsstabens särskilda byrå ("IB") deltog följande:

Nancy Eriksson (s)
Gunnar Gustafsson (s)
Karl-Erik Häll (s)
Erik Glimmér (c)
Ivar Virgin (m)
Åke Gustavsson (s)
Karl Bengtsson (fp)

Som sekreterare har fungerat utskottets kanslichef Styrbjörn Lindow. Hovrättslagmannen i Svea hovrätt Karl-Erik Skarvall förordnades den 13 november att biträda utskottet. Lindow och Skarvall har besökt försvarsstabens underrättelseavdelning (16 november) samt med åklagarens och berörda offentliga försvarares medgivanden haft samtal med Peter Bratt (19 november) och Håkan Isacson, anställd 1969- 1971 vid försvarsstabens särskilda byrå (23 november). De har vidare hört bl. a. Elmér och Rydström, kanslirådet i statsrådsberedningen Pierre Schori samt befattningshavare i försvarsdepartementet, rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning och försvarsstabens särskilda byrå, däribland Ingvar Paues.

Från försvarsdepartementet och försvarsstaben har infordrats skriftligt material av betydelse för granskningen. Utskottet har även haft tillgång till annat material. Till riksdagen och till utskottet har inkommit skrivelser från olika organisationer m. fl.

Utskottet vill här särskilt framhålla att det inte har rests några hinder när det gäller att tillhandahålla utskottet underlag för dess granskning.

Beträffande utskottsutfrågningarna bör nämnas att de befattningshavare som hörts av utskottet enligt utskottets mening har varit starkt medvetna om att de lämnat redogörelse inför representanter för riksdagen och därmed för det svenska folket.

Kort historik

År 1937 bildades försvarsstaben och inom denna inrättades en särskild för krigsmakten gemensam underrättelseavdelning, uppdelad på armédetalj, marindetalj, flygdetalj, mobiliseringsdetalj, personaldetalj, pressdetalj och expedition. Avdelningens verksamhet begränsades inte till enbart underrättelsetjänst utan omfattade även ärenden rörande säkerhetstjänst, personaltjänst och information. Redan år 1938 renodlade man emellertid avdelningens uppgifter till underrättelsetjänst i egentlig mening. De tre försvarsgrensdetaljerna sammanfördes till en "utländsk sektion" under gemensam ledning.

Vid krigsutbrottet år 1939 blev det nödvändigt att utvidga underrättelseverksamheten och förstärka underrättelseavdelningen. Avdelningen ålades att även svara för säkerhetsärenden, övervakning, kontraspionage och industriskydd. Radiospaning ombesörjdes av försvarsstabens signalavdelning med hjälp av försvarsstabens kryptoavdelning.

Under åren 1940 och 1941 tillkom den s. k. G-sektionen med uppgift att bedriva inhämtande verksamhet.

Under år 1942 gjordes flera betydelsefulla ändringar. På sommaren tillkom försvarets radioanstalt med uppgift att bedriva radiospaning. Underrättelseavdelningen delades upp på två särskilda avdelningar, en inrikesavdelning och en utrikesavdelning. Dessa två avdelningar jämte den krigshistoriska avdelningen sammanfördes till försvarsstabens sektion 2. Den tidigare G-sektionen bröts ur den gamla underrättelseavdelningen och ombildades till en byrå, som kom att benämnas försvarsstabens C-byrå, med oförändrad uppgift att inhämta inofficiella underrättelser.

C-byrån var en föregångare till försvarsstabens särskilda byrå, som bildades år 1965. Flera omorganisationer skedde mellan åren 1942 och 1965.

Beträffande försvarsstabens C-byrå förekom i slutet av 1940-talet en pressdebatt, som torde ha gjort känt för allmänheten att även Sverige vid den tiden hade en särskild militär underrättelsetjänst.

Frågor om behandling av främst säkerhetsärenden har diskuterats i ett flertal utredningar under åren efter andra världskriget. Parlamentariska undersökningskommissionen angående flyktinärenden och säkerhetstjänst ("Sandlerkommissionen") har i ett särskilt betänkande behandlat säkerhetstjänstens verksamhet (SOU 1948:7). 1957 års industriskyddskommitté lämnade samma år till försvarsdepartementet en promemoria om sekretesskyddet vid företag som tas i anspråk för hemliga projekt för totalförsvaret samt om organisatoriska anordningar för kontroll av sådant sekretesskydd. I promemorior som kommittén avgav följande år behandlades bl. a. spörsmål om ett samarbetsorgan för sekretessfrågor och om personalkontroll. Juristkommissionen i Wennerströmaffären och parlamentariska nämnden i samma affär (SOU 1964:15 och 17) belyste praktiskt olika säkerhetsfrågor, bl. a. ordningen för den polisiära säkerhetstjänstens kontakter med regeringen i viktiga säkerhetsärenden. Militära säkerhetsutredningen (MSU) har i olika betänkanden analyserat målsättning, inriktning och organisation för totalförsvarets säkerhetstjänst och belyst anknytningen till och samordningen med den militära säkerhetstjänsten. I utlåtande den 30 december 1967 har parlamentariska nämnden i Wennerströmaffären (SOU 1968:4) anfört ytterligare synpunkter på handläggningen av säkerhetsfrågor inför regeringen, dels när det gäller förvaltningsärenden som handläggs av den departementschef under vilken de enligt vanliga regler hör, dels i fråga om fall av samma typ som Wennerströmaendet, dvs. då spaningsarbete pågår eller kan ifrågasättas och misstanke om subversiv verksamhet föreligger eller då eljest orientering på statsrådsnivå i ett säkerhetsärende anses böra äga rum. I utlåtandet berörs visserligen inte den militära underrättelseverksamheten men där tecknas en bakgrund till säkerhetstjänsten som har full giltighet även beträffande underrättelseverksamheten.

Sveriges behov av en hemlig underrättelsetjänst

Bakgrund

Underrättelseverksamhet är att inhämta, samla och bearbeta informationer. Nationernas underrättelseverksamhet avser informationer som de anser sig behöva för sitt handlande och sin handlingsberedskap. Denna underrättelseverksamhet har avsevärd omfattning. I fredstid är syftet inte minst att för eventuellt framtida behov skaffa sig kännedom om andra länders militära dispositioner, styrka och utrustning. De senaste tekniska landvinningarna inom militära och närliggande områden har mycket stort intresse.

Olika länders underrättelseorganisationer motarbetar varandra eller samarbetar, utan relation till ländernas officiella inbördes förhållanden mera beroende på arten och det bedömda behovet av viss information. Personliga egenskaper och kontakter spelar betydande roll. Risken för dubbelspel finns alltid. Metoderna stämmer ofta inte överens med vedertaget umgängesskick.

Mot vårt land pågår en omfattande underrättelseverksamhet. På senare år har intresset utöver militära resurser i ökande grad gällt bl. a. industriella och ekonomiska förhållanden. Verksamheten är riktad såväl mot rikets säkerhet som mot enskilda personer, inte minst flyktingar och andra utlänningar som vistas i landet.

Enligt beslut av statsmakterna har Sverige — liksom andra länder — såväl en säkerhetstjänst som en underrättelsetjänst. Säkerhetstjänsten brukar indelas i säkerhetsunderrättelsetjänst och säkerhetsskydd.

Till säkerhetsunderrättelsetjänst hör att inhämta och bearbeta underrättelsematerial som behövs för att upptäcka och bekämpa angrepp mot landets yttre och inre säkerhet. Syftet är att ta reda på vad en eventuell angripare vet om våra resurser och avsikter samt att kartlägga och bekämpa hans underrättelsetjänst för att möjliggöra skyddsåtgärder. Inhämtning av underrättelsematerial sker genom öppna källor, genom hemliga kanaler och genom spaning. Bearbetning innebär att det inhämtade materialet görs tillgängligt för studium genom översättning, sammanställning, m. m.

Säkerhetsskyddet omfattar infiltrationsskydd, sekretesskydd, kontroll av säkerhetsskydd samt utbildning i säkerhetsskydd.

Vår underrättelseverksamhet i säkerhetspolitiskt syfte avser informationer om en angripares (krig) eller tänkbara angripares (fred) resurser och avsikter att använda resurserna. I fredstid är syftet att förebygga överraskningar och skapa underlag för beredskapsåtgärder.

För att hindra och upptäcka brott mot landets säkerhet finns en polisiär säkerhetstjänst som leds av rikspolisstyrelsen. Underrättelsetjänsten och säkerhetstjänsten inom det militära försvaret leds av överbefälhavaren.

Beslut om underrättelsetjänsten

Omsorgen om det egna landets yttre trygghet är ett grundläggande drag i alla nationers säkerhetspolitik. Syftet med *Sveriges säkerhetspolitik* har bekräftats av riksdagen senast åren 1972 och 1973 och har beskrivits på följande sätt (FöU 1972:17 s. 31):

Sveriges säkerhetspolitik, liksom andra länders, syftar till att bevara landets oberoende. *Vårt säkerhetspolitiska mål* bör därför vara att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Riksdagen har vidare beslutat att vår säkerhetspolitik, i en värld av politiska spänningar och stora militära resurser, även i fortsättningen skall bygga på alliansfrihet i fred och syfta till neutralitet i krig. För att denna neutralitetspolitik skall vara trovärdig och realistisk måste den genomföras med stabil politisk inriktning och med stöd av ett totalförsvar som är avpassat och uppbyggt för att värna vårt oberoende, i första hand genom att vara fredsbevarande. Tilltron till neutralitetspolitiken kräver att hela landet kan försvaras och att försvaret kan anpassas till skilda lägen och möta olika hot och angripare.

Totalförsvarets främsta uppgift är att vara krigsavhållande. Det skall enligt riksdagens beslut vara i stånd att tvinga en angripare till sådana uppoffringar av tid och resurser samt till sådana förluster att han avhålls från att företa angreppet. Om Sverige blir indraget i ett framtida krig har den på alliansfrihet och neutralitet grundade politiken inte lyckats. De resurser som vi då kan disponera måste koncentreras på kraftfulla åtgärder för att till det yttersta försvara landets frihet.

Beträffande *totalförsvarets utformning* har riksdagen såväl 1972 som 1973 uttalat bl. a. följande (FöU 1973:16 s. 19):

Totalförsvaret bör vara så organiserat att det står klart för en angripare att han kommer att möta folkets samlade motstånd. Det militära försvaret skall även i fortsättningen bygga på den allmänna värnpliktens grund. Genom en allsidig underrättelsetjänst och genom smidiga och effektiva former för beredskapsändringar skall möjligheterna till förvarning tillvaratas och utnyttjas.

Riksdagen har sålunda beslutat att en *allsidig underrättelsetjänst* skall ingå i det svenska totalförsvaret. Betydelsen av en sådan har utvecklats något i de anvisningar för planeringsinriktning m. m. perioden 1974/75 – 1978/79 inom det militära försvaret som chefen för försvarsdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande meddelade den 6 mars 1973:

Beträffande den operativa styrkan på kort sikt bör vid planeringen bl. a. beaktas att värdet för en främmande stat av att militärt kontrollera Sverige uppstår först i en akut krissituation eller vid krig mellan stormaktsblocken i Europa. En noggrann uppföljning av den säkerhetspo-

litiska situationens utveckling och en allsidig underrättelsetjänst bör ge oss förvarning om att en skärpning av läget är förestående. Denna möjlighet till förvarning innebär att mobiliserings- och kuppförsvarsberedskapen under perioden kan hållas på en lägre nivå än den nuvarande. Incidentberedskapen för förband och enheter med uppgifter att fastställa, hindra och beivra kränkningar av vårt territorium bör upprätthållas på i stort samma nivå som för närvarande.

Organisation m. m.

Den utan jämförelse största delen av de för vår säkerhetspolitik intressanta underrättelserna hämtas ur öppna källor. Uppgifter ur officiellt tryck, tidskrifter m. m. förmedlas bl. a. av våra beskickningar utomlands.

För sammanställning och bearbetning av underrättelser svarar bl. a. utrikesdepartementet och försvarets myndigheter. Omfattande system för delgivning av sammanställningar, rapporter etc. möjliggör att underrättelserna blir kända för befattningshavare som behöver dem för sin tjänst.

Inom det militära försvaret har flertalet staber och ämbetsverk redan i fred vissa resurser för att ta del av underrättelser och bearbeta dessa. Av *bilaga 1* till detta betänkande framgår vilka myndigheter m. m. på central nivå som i första hand är berörda av underrättelseverksamheten.

Den militära underrättelsetjänstens ändamål i fred är att lämna underlag för överbefälhavarens och militärbefälhavarnas beslut angående åtgärder vid kränkning av vårt territorium och angående det militära försvarets beredskap och vår krigsplanläggning. Den skall även ge underlag för statsmakternas beslut om åtgärder i syfte att höja vår beredskap. Underrättelsetjänsten skall vidare lämna underlag för statsmakternas och centrala myndigheters, däribland överbefälhavarens, beslut och förslag angående krigsmaktens uppbyggnad och utveckling i stort. Vidare skall underrättelsetjänsten ge underlag för beslut om utformning av och taktiska föreskrifter för våra krigsförband samt beträffande utveckling av vår krigsmateriel och utformning av våra befästningar.

Det finns många exempel på hur underrättelsetjänsten har kunnat lämna underlag för statsmakternas beslut i krislägen. När under sommaren 1968 krisen mellan Tjeckoslovakien och de övriga Warszawapaktsländerna utvecklades kunde vår underrättelsetjänst steg för steg hålla regeringen väl underrättad om händelseutvecklingen. I god tid före invasionen i Tjeckoslovakien kunde den meddela regeringen att alla förberedelser var slutförda för att en invasion skulle kunna sättas i gång. Likaså kunde underrättelsetjänsten tala om att det inte fanns tecken på att NATO-länderna förberedde några motåtgärder. Samtidigt kunde vår underrättelsetjänst tillsammans med säkerhetstjänsten konstatera att vårt land med all säkerhet inte skulle komma att beröras av de militära operationer som kunde sammanhånga med en sådan invasion. Regeringen hade alltså ett gott underlag för de beslut om vår beredskap som kunde behöva fattas. I detta fall kunde man sannolikt undvika stora kostnader

genom att avstå från beredskapshöjningar som man med ett sämre underrättelseunderlag kunde ha tvingats att genomföra.

Underrättelser inhämtas genom studium av tidningar, tidskrifter och böcker, genom resor och studiebesök, signal-, radar-, fartygs- och flygspaning samt genom studium av rapporter, bl. a. från försvarsattachéer, utrikesdepartementet och fackorgan av olika slag. Härtill kommer den inhämtande verksamheten vid försvarsstabens särskilda byrå.

Bearbetning av underrättelser är att värdera deras sakriktighet, att jämföra och sammanställa dem med tidigare kända förhållanden och att ur detta underlag dra slutsatser om läget samt om möjliga och sannolika utvecklingsalternativ. Man strävar bl. a. efter att kartlägga "normalbildnen" för aktiviteter i vårt närområde, så att man mot den bakgrunden kan lättare och säkrare bedöma innebörden av nya underrättelser.

Delgivning är att muntligt eller skriftligt överlämna obearbetat eller bearbetat material till berörda instanser. Myndighet som har inhämtat eller bearbetat underrättelse är ansvarig för att den delges sådana myndigheter och befattningshavare som behöver den för sin tjänst.

Överbefälhavaren skall enligt sin instruktion leda det militära försvarets underrättelsetjänst. Han har fastställt underrättelseinstruktion och underrättelsereglemente för krigsmakten.

Försvarsstaben biträder överbefälhavaren vid ledning av det militära försvarets underrättelsetjänst. Underrättelseärenden liksom säkerhetsärenden handläggs vid sektion 2 inom försvarsstaben. Sektionen utarbetar överbefälhavarens order och anvisningar för försvarsattachéernas verksamhet samt för underrättelseinhämtningen vid försvarsstabens särskilda byrå och vid försvarets radioanstalt.

Försvarsstabens underrättelseavdelning bearbetar operativa underrättelser, dvs. uppgifter om främmande stridskrafter styrka och belägenhet, beredskap och verksamhet samt uppgifter om militärgeografi, kommunikationer och underhållsresurser. Därutöver behandlas militärpolitiska frågor samt ekonomiska förhållanden av betydelse för bedömningen av andra länders krigspotential.

Inom *försvarsgrensstaberna* bearbetas i särskilda avdelningar underrättelser av betydelse för försvarsgrenschefs beslut rörande förbandens mobilisering, utbildning, taktik, organisation, utrustning och personal.

Inom *försvarets materielverk* bearbetas vid varje huvudavdelning underrättelser om främmande makts färdiga materiel och tekniska metoder som underlag för beslut om utformning av vår materiel m. m. En omfattande samverkan sker med främst försvarsgrensstaberna och försvarets forskningsanstalt.

Försvarets forskningsanstalt bearbetar underrättelser om materiel, teknik och forskning av grundläggande vetenskaplig natur.

Försvarets radioanstalt inhämtar underrättelser genom signalspaning och utför viss bearbetning före delgivning. Radioanstalten skall enligt sin instruktion hålla utrikes- och försvarsministrarna informerade om under-

rättelseverksamhetens inriktning och arbetets bedrivande i stort. Överbefälhavaren äger meddela anvisningar för inriktningen av radioanstaltens underrättelseverksamhet.

Militärbefälhavarna leder underrättelsetjänsten inom militärområdena och angränsande internationellt vatten. Inhämtning med radar-, fartygs- och flygspaning leds av militärbefälhavare.

I k r i g handläggs underrättelseärenden vid särskilda enheter i högkvarteret och i regionala staber samt vid förbanden.

Öst Ekonomiska Byrån intar en särställning bland de organ som är sysselsatta med underrättelseverksamhet. Byrån drivs av staten och det svenska näringslivet. Verksamheten består främst av utredningsarbete och rapportering. Rapporterna avser årliga sammanfattande bedömningar av östblocksstaternas ekonomi samt översikter angående lantbruk, energiförsörjning, olika industrisektorer och utrikeshandel m. m. Antalet rapporter är ca 40 per år.

Utskottet

Man kan önska förändringar i den politiska världsbilden och hoppas på förbättringar i umgänget mellan stater men man får fördenskull inte bortse från realiteter. Vår värld rymmer stora politiska spänningar och det finns avsevärda militära resurser, inte minst i vår världsdel.

Sverige är en liten nation med känsligt geografiskt läge. Vårt folk kan endast i liten utsträckning påverka utvecklingen i omvärlden men vill även i fortsättningen kunna bestämma i egna angelägenheter. Vi har valt att vara alliansfria för att om möjligt upprätthålla neutralitet om det skulle bli krig i vår omvärld. Som stöd för neutralitetspolitiken behöver vi ett starkt totalförsvar.

Utskottet anser att Sverige så länge vi vill upprätthålla ett meningsfullt försvar behöver såväl en underrättelsetjänst som en säkerhetstjänst. Båda måste vara välorganiserade och effektiva.

När det gäller underrättelsetjänsten behöver vårt land utöver diplomatisk rapportering samt forskning, signalspaning och sammanställning av information ur öppna källor m. m. även en särskild underrättelseorganisation för aktiv inhämtning, av det slag som försvarsstabens särskilda byrå representerar. Sverige kan inte ta de mycket stora risker och kostnader som det skulle medföra att avstå från denna del av underrättelsetjänsten. Som alliansfri nation kan vi inte påräkna att andra stater i rätt ögonblick ger oss den information som vi bäst behöver. Genom att vi har valt att utforma försvaret på den allmänna värnpliktens grund är vi för mobiliseringen av de värnpliktiga beroende av att få en viss förvarning. Både försvarets radioanstalt och försvarsstabens särskilda byrå har mycket viktiga uppgifter i detta avseende.

Underrättelsetjänsten får lika litet som krigsmakten i övrigt bli en stat i staten. Förutsättningar för att något sådant skulle kunna inträffa föreligger om gränserna för verksamheten inte är tillräckligt preciserade

och om underrättelsetjänsten har extraordinära befogenheter som den kan använda okontrollerat. Utskottet vill i detta sammanhang helt kortfattat ange de allmänna kraven på den särskilda organisationen för inhämtning av underrättelser på följande sätt:

1. Verksamheten skall avse underrättelser av betydelse för rikets yttre säkerhet.
2. Organisationen skall vara en del av vårt demokratiska samhälle och verksamhetens inriktning skall stå under löpande kontroll av statsmakterna.
3. Verksamhet inom Sverige får inte stå i strid med landets lagar och inte vara inriktad på uppgifter som ankommer på polisen.
4. Verksamheten skall vara effektiv och bedrivas under omdömesgill ledning. Sekretesskravet måste beaktas.

Den särskilda verksamheten vid försvarsstaben

Överbefälhavarens uppgifter m. m. framgår av Kungl. Maj:ts instruktion den 6 juni 1968 (1968:408).

Överbefälhavaren har under regeringen ledningen av och uppsikten över krigsmakten. Han är, såvitt ankommer på honom, ansvarig för att krigsmakten äger beredskap, krigsduglighet och tjänstbarhet i övrigt (2 §). Överbefälhavaren leder och samordnar krigsmaktens utveckling och inriktning samt avvägningen inom krigsmakten på lång sikt (4 §). Överbefälhavaren leder underrättelse- och säkerhetstjänsten inom krigsmakten (6 §).

Försvarsstaben är överbefälhavarens stab (14 §). Vid försvarsstaben är anställda tjänstemän enligt personalförteckning samt annan personal i mån av behov och tillgång på medel (15 §).

Överbefälhavaren beslutar ensam i fråga som prövas av honom (17 §). Han får överlämna åt chefen för försvarsstaben att utföra inspektion och att avgöra ärende eller grupp av ärenden som inte är av sådan beskaffenhet att prövningen bör ankomma på överbefälhavaren personligen (18 §).

Huvuddelen av *försvarsstabens verksamhet* redovisas öppet i programplaner, anslagsframställningar, propositioner, utskottsbetänkanden, regleringsbrev m. m. För innevarande budgetår har riksdagen under anslaget Försvarsstaben anvisat 36,8 milj. kr. All verksamhet inom detta anslag hänförs i budgetsystemet till ett och samma delproduktionsområde. Inom huvudproduktionsområdet Ledning och förbandsverksamhet finns för det militära försvaret följande delproduktionsområden:

Allmän ledning och förbandsverksamhet
Operativ och krigsorganisatorisk verksamhet
Utbildning till och av fast anställd personal m. fl.
Grundutbildning av värnpliktiga
Repetitionsutbildning

Anslaget (delprogrammet) Försvarsstaben hänförs i sin helhet till Allmän ledning och förbandsverksamhet. I senaste regleringsbrev för anslaget (primäruppdrag för verksamheten) anges bl. a. inriktning för kommande femårsperiod samt uppgifter, resurser och handlingsregler för budgetåret 1973/74. Av personalförteckning framgår antalet tjänster i olika lönegrader, m. m.

Under budgetåren närmast före ändringen den 1 juli 1972 av anslagsindelningen under riksstatens fjärde huvudtitel fanns under denna huvudtitel ett förslagsanslag med benämningen Försvarsstaben: Särskilda förvaltningskostnader (före budgetåret 1969/70 uppdelat på Försvarsstaben: Särskilda avlöningar och Försvarsstaben: Särskilda omkostnader). Anslaget avsåg medel till *den särskilda verksamheten vid försvarsstaben* och uppgick budgetåret 1971/72 till 7 830 000 kr. Den särskilda verksamheten avser i huvudsak verksamheten vid försvarsstabens säkerhetsavdelning och särskilda byrå.

Med ingången av budgetåret 1972/73 skedde stora förändringar beträffande försvarsdepartementets anslag i riksstaten. Bl. a. inrättades ett nytt förslagsanslag (delprogram) med benämningen Insatsberedskap m. m. Som framgår närmare av prop. 1972:75 (s. 282) hänfördes inom delprogrammet särskild verksamhet vid försvarsstaben till ett primäruppdrag inom delproduktionsområdet Allmän ledning och förbandsverksamhet medan övrig verksamhet inom delprogrammet (beredskapskontroller m. m.) hänfördes till Operativ och krigsorganisatorisk verksamhet. Till insatsberedskap m. m. anvisade riksdagen 28,5 milj. kr., varav regeringen ställde 9,6 milj. kr. till överbefälhavarens förfogande för särskild verksamhet vid försvarsstaben. Omfördelning av medel mellan primäruppdragen fick inte ske utan Kungl. Maj:ts medgivande.

På samma sätt har riksdagen för innevarande budgetår anvisat 31 210 000 kr., varav 10 700 000 kr. till primäruppdraget Insatsberedskap m. m.: Allmän ledning och förbandsverksamhet, dvs. till den särskilda verksamheten vid försvarsstaben (prop. 1973:1 bil. 6 s. 170, FöU 1973:8, rskr 1973:62).

För innevarande budgetår och de båda närmast föregående budgetåren har anslag (primäruppdragsbelopp) och utfall beträffande den särskilda verksamheten vid försvarsstaben, varav den särskilda byrån utgör en del, varit följande (kr.):

	1971/72	1972/73	1973/74
	Utfall	Utfall	Anslag
Anslaget			
Försvarsstaben:			
Särskilda förvaltningskostnader	10 384 000		
Primäruppdrag till den särskilda verksamheten		12 605 000	10 700 000

Programplan, anslagsframställning och regleringsbrev för den särskilda verksamheten vid försvarsstaben har försetts med hemligbeteckning och hänvisning till 4 § sekretesslagen (1937:249). I proposition har endast lämnats knapphändiga uppgifter medan i övrigt lämnats hänvisning till handlingar som tillhandahålls riksdagens försvarsutskott (jfr. prop. 1973:1 bil. 6 s. 170). Promemoria till utskottet har varit hemligbetecknad.

Senaste promemoria till försvarsutskottet angående den särskilda verksamheten vid försvarsstaben är dagtecknad den 25 januari 1973 och består av tre sidor i A4-format (motsvarande promemoria beträffande försvarets radioanstalt har samma omfattning).

I promemorian den 25 januari 1973 anges inledningsvis att den särskilda organisationen inom försvarsstaben har till uppgift att biträda överbefälhavaren och chefen för försvarsstaben med operativ, samordnande, programmässig och produktionsmässig ledning och verksamhet såvitt gäller underättelse- och säkerhetstjänsten inom det militära försvaret och dess samordning med totalförsvaret i övrigt, samt med underlag rörande främmande makter för studier, utveckling och större utredningar. Därefter lämnas i promemorian en sammanfattning av överbefälhavarens syn på utvecklingen och medelsbehovet för den närmaste femårsperioden samt anges överbefälhavarens förslag till medelstilldelning för primäruppdraget under budgetåret 1973/74. Av motiveringen framgår att av den sammanlagda medelsökningen om 1,1 milj. kr. utgör ca 0,8 milj. kr. löne- och prisomräkning. Personalen 1972/73 redovisas med angivande av antal för varje kategori och av hur överbefälhavaren och departementschefen beräknar ändringar till nästkommande budgetår. Avslutningsvis framgår departementschefens ställningstagande. Det återges här:

Överbefälhavaren anser att den särskilda verksamheten vid försvarsstaben bl. a. bör inriktas på att förbättra organisationen och på att vidmakthålla och i möjligaste mån förbättra möjligheterna att erhålla förvarning. Denna inriktning kan i huvudsak godtas.

Vid beräkningen av medelsbehovet har förslagen i överbefälhavarens anslagsframställning i allt väsentligt godtagits.

Under förslagsanslaget Insatsberedskap m. m. för budgetåret 1973/74 bör för *Särskild verksamhet vid försvarsstaben* – primäruppdrag nr 52011 inom delproduktionsområdet Allmän ledning och förbandsverksamhet – anvisas 10 700 000 kr.

Kungl. Maj:t har i regleringsbrev till överbefälhavaren meddelat föreskrifter för primäruppdraget angående den särskilda verksamheten. För inriktningen uttalas bl. a. följande:

Underrättelse- och säkerhetstjänsten skall inom en i stort oförändrad ekonomisk ram utvecklas fortlöpande för att säkerställa erforderlig förvarning.

Resurser skall avsättas för erforderlig medverkan i studie- och prognosarbete för försvarets planerings- och budgeteringssystem.

Beträffande den särskilda verksamhetens uppgifter anges i regleringsbrevet följande:

Inom ramen för instruktionen för överbefälhavaren jämte övriga författningar och föreskrifter som berör primäruppgifter skall i huvudsak den verksamhet genomföras som redovisas för första året i överbefälhavarens programplan för perioden 1973/74 – 1977/78 avseende programelementet Särskild verksamhet vid försvarsstaben. Organisationen för och verksamheten inom följande verksamhetsområden skall inom ramen för tilldelade resurser vidmakthållas i kvalitativt hänseende. Erforderliga utredningar om säkerhetstjänsten inom totalförsvaret skall genomföras. Grundberedskapen skall vidmakthållas.

Den budgeterade kostnaden för den särskilda verksamheten – 10,7 milj. kr. – fördelas i regleringsbrevet på ett antal verksamhetsområden. Omfördelning av kostnader mellan verksamhetsområden får inte ske utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Utskottet har informerats om vilken verksamhet som avses med de olika verksamhetsområdena. De kostnadsmässigt tyngsta motsvaras av försvarsstabens säkerhetsavdelning och försvarsstabens särskilda byrå.

I regleringsbrevet för den särskilda verksamheten finns avslutningsvis personalförteckning. Såvitt gäller den särskilda byrån meddelas personalförteckning i särskild ämbetsskrivelse. Utskottet har tagit del även av denna personalförteckning.

Vad först beträffar *försvarsstabens säkerhetsavdelning* vill utskottet erinra om att den militära säkerhetstjänstens uppgift anmälades för riksdagen genom propositionen 1965:66 (s. 31). Riksdagen gjorde inte någon erinran (SU 1965:88, rskr 1965:221). Under det dåvarande anslaget Försvarsstaben: Särskilda avlöningar anförde departementschefen följande:

Som jag anført i det föregående bör försvarsstabens nuvarande inrikesavdelning ombildas till en säkerhetsavdelning. Jag finner det lämpligt att avlöningskostnaderna för hela säkerhetsavdelningens personal (utom avdelningschefen) i samband därmed förs över från försvarsstabens avlöningsanslag till förevarande anslag. Såsom närmare framgår av en inom försvarsdepartementet upprättad promemoria, vilken torde få överlämnas till riksdagens vederbörande utskott, beräknar jag medelsbehovet för nästa budgetår under anslaget till 2 700 000 (+ 1 140 000) kr.

Jag vill i detta sammanhang i korthet beröra den militära säkerhetstjänstens uppgift. Den militära säkerhetstjänsten skall inom krigsmakten åstadkomma skydd mot alla former av landsskadlig verksamhet och mot vad som eljest kan bringa rikets säkerhet i fara. För att lösa denna uppgift måste den militära säkerhetstjänsten biträda den polisiära i dess brottsförebyggande verksamhet. I den civila säkerhetstjänstens uppgifter ingår även att avslöja brott mot rikets säkerhet. När sådana brott avser militära förhållanden eller berör krigsmaktens personal måste resurser tillhörande den militära säkerhetstjänsten ofta underställas ledningen för den polisiära säkerhetstjänsten i samband med särskilda uppdrag. Vid brottsupptäckande verksamhet kan samarbete i denna form vara nödvändigt.

Den organisation, för vilken jag äskar medel under förevarande anslag, har utformats efter förslag av en särskild utredning och är anpassad till de uppgifter jag i det föregående redogjort för.

Enligt tjänstereglementet för krigsmakten, som den 17 juni 1960 har fastställts av Kungl. Maj:t i kommandoväg, har den militära säkerhetstjänsten till uppgift att inom krigsmakten åstadkomma skydd mot spioneri, sabotage och annan skadegörelse, mot landsskadlig propaganda och landsskadlig verksamhet i övrigt, mot ryktesspridning och spridande av vissa skrifter samt mot vad som eljest kan bringa säkerheten i fara. Ansvar för den militära säkerhetstjänsten åvilar varje chef inom hans arbetsområde (TjRK 18:1--2).

Riksdagens justitieombudsman gjorde under år 1972 en utredning som innefattade bl. a. försvarsstabens säkerhetsavdelning och påståenden om åsiktsregistrering inom denna. Genom beslut den 9 augusti 1972 redovisade JO Gunnar Thyresson resultaten av sin utredning. Redovisningen är återgiven i JO:s ämbetsberättelse till 1973 års riksdag s. 43--91. Utdrag av ämbetsberättelsen såvitt avser försvarsstabens säkerhetsavdelning lämnas i *bilaga 2* till detta betänkande.

Försvarsstabens särskilda byrå – i den aktuella debatten benämnd *IB* – lyder direkt under överbefälhavaren. Denne har senast år 1972 lämnat skriftliga instruktioner för verksamheten. Av bestämmelserna för tjänsten vid byrån framgår bl. a. uppgift och inriktning, organisation i stort och ledningsförhållanden. Särskilt anges i vilka fall underlydande chef skall inhämta byråchefens beslut (godkännande). Bestämmelserna omfattar nio sidor i A4-format.

För redovisning av medel till den särskilda verksamheten finns bestämmelser av Kungl. Maj:t, meddelade den 3 juni 1960. Av bestämmelserna framgår bl. a. att en särskild revisor skall förordnas av försvarets civilförvaltning. Revisorns uppgift är att siffergranska redovisningshandlingarna och kontrollera att i räkenskaperna redovisas alla medel som stått till förfogande samt att dessa, såvitt ske kan, är vederbörligen verifierade. Efter varje budgetårs utgång skall lämnas redogörelse till chefen för försvarsdepartementet rörande disposition av anvisade medel. Utskottet har tagit del av den senast lämnade redogörelsen och av därtill hörande revisionsberättelse.

Av den f. n. förordnade revisorn, avdelningschefen i överstyrelsen för ekonomiskt försvar Sture Gyllö, har utskottet inhämtat bl. a. följande:

Gyllö har varit revisor sedan budgetåret 1956/57. Av räkenskaperna framgår inte det operativa ändamålet med utgifterna. Inkomstposter har förekommit någon enstaka gång i samband med att man har avyttrat materiel. Han har inte sett minsta spår av några medel vid sidan av anslaget trots att han alltid har varit observant i detta avseende. Enligt Gyllös mening har utgifterna motsvarat verksamhetens omfattning. Han har gått igenom räkenskaperna i detalj, även såvitt gäller personalutgifter. Räkenskaperna har alltid varit noggrant förda och lämnats honom i rätt tid. Under årens lopp har han ibland haft anledning att göra påpekanden men det har aldrig förekommit några allvarliga fel. Något överskridande av de anslagsmedel som anvisats av regeringen har aldrig skett.

Granskning av påståenden

Försvarsutskottets särskilda granskning har avsett den militära underrättelseverksamhetens inriktning, organisation och ekonomi, allt mot bakgrunden av de allmänna krav på underrättelsetjänsten som utskottet har angett i det föregående. Granskningen redovisas med uppdelning på några frågekomplex som inte har rangordnats efter vikt och betydelse.

Strider underrättelsetjänstens inriktning mot vår alliansfria politik?

Det har påståtts att vår underrättelsetjänst är ensidigt inriktad och så nära knuten till underrättelseorganisationer i vissa länder att man kan tala om ett militärt samarbete.

Det råder enighet i Sverige om att landets möjligheter att stå utanför krig och andra allvarliga konflikter främjas bäst genom att man håller fast vid den alliansfria politiken som syftar till neutralitet i händelse av krig. Neutralitetspolitiken blir inför omvärlden trovärdig och realistisk endast om den genomförs med stabil politisk inriktning och har stöd av ett totalförsvar som kan ge vårt land en betydande motståndskraft inför tänkbara påfrestningar. Tilltron i omvärlden beträffande vår avsikt att vara neutrala kan reduceras om försvaret — utan att det föreligger någon militär allians — skulle byggas upp på ett sådant sätt att det förefaller inriktat på att infogas i strategin för en stormakt eller en stormaktsallians. Likaså om det skulle lämna luckor som förefaller att vara avsedda att täckas genom annans försorg.

Sverige är som liten nation med begränsade ekonomiska resurser — men ändå med ambitionen att hålla ett försvar som är avpassat för våra särskilda förutsättningar — beroende av informationer om teknikutvecklingen i omvärlden. Det är också önskvärt att i viss utsträckning kunna köpa och sälja krigsmateriel och komponenter till sådan materiel. Av dessa skäl har Sverige i några fall på diplomatisk väg träffat samarbets- och sekretesskyddsavtal med annat land rörande materielutveckling m. m. Sådana avtal anses inte vara oförenliga med en alliansfri utrikespolitik.

Beträffande den militära underrättelsetjänsten har utskottet inhämtat att något avtalsbundet samarbete med underrättelseorganisationer i andra länder inte förekommer. Däremot förekommer samarbete och kontakter från fall till fall med sådana organisationer i ett stort antal länder. Om det blir aktuellt att ta kontakt med underrättelseorganisationen i ett land som man tidigare inte har kontaktat på detta sätt — avgör försvarsministern om det får ske, efter samråd med stats- och utrikesministrarna. Utskottet har informerats om vilka kontakter som har medgetts i denna ordning. Bland de länder som f. n. kommer i fråga finns både alliansfria nationer och stater som är medlemmar i skilda pakter. Utskottet har vidare fått redogörelse för varför samarbete och kontakter med annat lands underrättelseorganisation äger rum samt viss inblick i hur det kan te

sig i praktiken.

Sveriges militärpolitiska läge karakteriseras av att vi tillsammans med Finland befinner oss i gränzonen mellan två militära block. Underrättelsetjänsten liksom försvarsplaneringen måste beakta bl. a. var det finns militära resurser som kan sättas in mot Sverige, vilka transportmedel som står till förfogande och vilka tidsförhållanden som kan bli aktuella vid krigshandlingar som berör vårt land.

Både i fråga om förvarning vid "temperaturhöjning" i vårt närområde och när det gäller teknikutvecklingen på det militära och närliggande fält har vårt land tillgång till en mängd underrättelser genom öppna källor. I viktiga avseenden finns det emellertid stora skillnader mellan vad olika nationer låter offentliggöra eller meddela på diplomatisk väg. Detta faktum sätter självfallet sin prägel på hur man fördelar insatserna av vår internationellt sett föga resursstarka underrättelsetjänst.

Beträffande teknikutvecklingen gäller att underrättelser som är värdefulla för vårt land ibland kan inhämtas relativt långt från Sverige.

En viss byteshandel i fråga om underrättelser är en naturlig del av underrättelseverksamheten världen över.

Utskottet anser mot denna bakgrund att landets underrättelsetjänst inte bedrivs på ett sätt som strider mot vår deklarerade utrikespolitiska linje.

Bedriver den hemliga underrättelsetjänsten otillbörlig verksamhet inom landet?

Det har i debatten i den s. k. IB-affären förts fram misstankar om att den hemliga underrättelsetjänsten har använts av regeringen i rent partipolitiskt syfte. Vidare har påståtts att den hemliga underrättelsetjänsten infiltrerat svenska organisationer för att skaffa underrättelser för försvarets eller polisens räkning. Dessa misstankar och påståenden kan föras tillbaka på Peter Bratts bok, där det sägs att en särskild avdelning inom försvarsstabens särskilda byrå till för några år sedan följde och rapporterade om det kommunistiska partiet och kartlade kommunistisk verksamhet inom fackföreningsrörelsen och att denna kartläggning därefter successivt har flyttats över till en ny organisation utanför försvarsdepartementet. Bakom denna verksamhet skulle enligt författaren ligga regeringen, som ville vara väl informerad om den politiska utvecklingen i landet och vars intressen gick långt utöver samhällsintresset att hindra brott mot rikets säkerhet.

Utskottet har funnit det vara en angelägen uppgift att under sin granskning så långt möjligt kartlägga den hemliga underrättelseverksamheten inom landet för att kunna ta ställning till om det finns grund för de gjorda påståendena och uttalade farhågorna. Utskottet har också funnit det angeläget att så långt möjligt öppet redovisa vad som kommit fram under granskningen.

Peter Bratt har i sin bok påstått att Birger Elmér under långa perioder en gång i veckan sammanträffat med statsministern och att enligt

uppgifter från särskilda byrån vid dessa möten ofta deltog även dåvarande försvarsministern och finansministern. I boken återopar Bratt statsministerns och Elmers planeringskalendrar och Bratt säger att det finns fler detaljer kring mötena och att han är villig att lämna tillgängliga upplysningar till en undersökningskommission. Vid samtal med Bratt den 19 november 1973 har denne emellertid förklarat att han inte sett eller vet vad som står i de båda planeringskalendrarna men att han känner till en person som enligt egen uppgift har kört Elmer i bil till flera sådana möten. Utskottet har inte kunnat höra den av Bratt åsyftade personen, som namngivits av honom.

Statsministern har i riksdagens allmänpolitiska debatt den 7 november 1973 tillbakavisat påståendet att han regelbundet sammanträffat med Elmer och lämnat denne detaljerade instruktioner liksom statsministern tillbakavisat andra i boken gjorda, mot honom riktade påståenden.

Vid samtal med företrädare för utskottet har statsministern vidare anfört: Han har personligen inte medverkat vid rekrytering av personal till försvarsstabens särskilda byrå i vidare mån än vid tillsättningen av chefsbefattningen. Palme var arbetskamrat med Elmer under sin anställning vid försvarsstaben 1953 och har fullt förtroende för Elmer. När det gäller rekryteringen av personal till den särskilda byrån har Palme vidare för försvarsministern framhållit angelägenheten av att personalen i den särskilda verksamheten har en blandad och ej ensidig sammansättning. Palme kan inte erinra sig att han under de senaste fem åren sammanträffat med Ingvar Paues, som han känner sedan början av 1960-talet.

Inför utskottet har dåvarande försvarsministern, statsrådet Sven Andersson, bekräftat sina i interpellationsdebatten den 18 maj 1973 lämnade uppgifter att den militära underrättelsetjänsten inte bedriver någon verksamhet som avser att granska svenska politiska organisationer eller som på annat sätt är riktad mot sådana organisationer.

I sitt interpellationssvar anförde Sven Andersson att den personalkontroll som försvarets myndigheter utför bedrivs enligt personalkontrollkungörelsen och att denna kontroll grundas på register vid säkerhetsavdelningen inom rikspolisstyrelsen. I den följande debatten yttrade Sven Andersson bl. a. på tal om en särskilt utpekad persons verksamhet i olika organisationer i Göteborg -- Gunnar Ekberg -- att dennes uppgift inte var att övervaka organisationernas verksamhet eller skaffa myndigheterna tillgång till deras medlemsregister utan att den allvarliga bakgrunden till Ekbergs verksamhet var en helt annan, nämligen att skydda vårt land från Palestinaaktivisters terrorverksamhet och att skydda israeler och judar från gerillahämnd på svensk mark. Sven Andersson yttrade vidare att den militära underrättelsetjänsten före år 1970 hade till uppgift att försöka uppdaga eller förhindra spionage i nyckelindustrier, tekniskt avancerade industrier och krigsindustrier. I stället för att bygga upp en särskild organisation för att förhindra detta spionage sökte man kontakt med fackligt organiserade i verkstäder, forsknings- och konstruktionsavdelningar och bad dem hålla reda på misstänkta personer som kommit in i landet för att skaffa tekniska uppgifter från Sverige. Samtidigt med att

polisens åsiktsregister upphörde 1969 lades den militära underrättelseverksamheten om, varvid det gjordes en klar gränsdragning mellan den militära och den polisiära verksamheten.

Inför utskottet har Sven Andersson tillagt att det undantagsvis hänt att militära underrättelser som har inhämtats av försvarsstabens särskilda byrå rapporterats direkt till försvarsministern, att någon förbindelse mellan byrån och det socialdemokratiska partiet inte förekommit samt att han talat med statssekreterare Anders Thunborg och partisekreterare Sten Andersson om detta och att de alldeles bestämt förnekat sådant samröre.

Elmér har i sin tur bekräftat Sven Anderssons uppgifter och vidare anfört: Han har träffat statsministern mycket sällan och inte talat med honom om den särskilda byråns verksamhet. Uppgiften i boken om sammanträffanden med statsministern en gång i veckan är helt felaktig. Byrån inhämtar underrättelser och vidarebefordrar dem men bearbetar dem inte. Försvarets säkerhetsunderrättelsetjänst vilar på försvarsstabens säkerhetsavdelning. Efter beslutet 1969 förekommer inte från den särskilda byråns sida någon inhämtning av upplysningar om svenska politiska organisationer och om industrispionage. I samband med begränsningen av verksamhetsfältet minskades efter hand den till byrån knutna personalen. Under en övergångstid arbetade Gunnar Ekberg åt såväl säkerhetspolisen som den särskilda byrån. Detta innebar inte att Elmér bröt mot direktiven att begränsa verksamhetsfältet, eftersom Ekbergs arbetsuppgifter åt byrån gällde inhämtande av underrättelser från utlandet.

Gunnar Ekberg har vid polisförhör om sin verksamhet uppgivit: I början av år 1967 engagerades han av försvarsstaben – benämningen IB var honom obekant – och utförde då och då uppdrag som dykare och en del andra uppdrag till hösten 1968, då han blev fastare knuten till underrättelseverksamheten. Han tog spontant kontakt med lokalavdelningen i Göteborg till de förenade FNL-grupperna i Sverige och sommaren 1968 hörde han sig för med sin förbindelseman i försvarsstaben om denna FNL-kontakt var av intresse. Det visade sig att man var intresserad av att nå kontakter med utländsk underrättelsetjänst i vissa grupper bortom FNL-rörelsen. Denna rörelse blev inkörsport till KFML och Svensk-kinesiska vänskapsföreningen och förde till kontakter med personer tillhörande en terroristorganisation.

Ingvar Paues har uppgivit: Han anställdes 1959 vid försvarsstaben efter att dessförinnan ha varit partiombudsman i Uddevalla. Hans uppgift blev bl. a. att kartlägga vilka industrier, kraftverk och andra anläggningar som var viktiga från försvarssynpunkt och att ta kontakt med personer som kunde lämna upplysningar om anställda som kunde vara opålitliga från säkerhetssynpunkt. Paues tog kontakt inte bara med fackligt anslutna vid företaget i fråga utan även med andra personer som hade god kännedom om förhållandena i den aktuella trakten. Jämte Paues arbetade ytterligare en till försvarsstaben knuten man med liknande uppgifter. De rapporter som Paues upprättade angående inhämtade upplysningar lämnade han till

Elmér. Vad som sedan gjordes med dessa rapporter vet inte Paues men antagligen lämnades de utan bearbetning vidare till försvarsstabens säkerhetsavdelning eller till säkerhetspolisen. Paues föreslog aldrig några åtgärder i sina rapporter. Hans uppfattning var att upplysningarna insamlades med tanke på ett eventuellt skärpt militärt läge. Det är ett helt oriktigt påstående att Paues skulle ha lämnat rapporter till det socialdemokratiska partiet om sin verksamhet. Denna upphörde år 1969 och Paues gick över till departementstjänstgöring. Efter ett och ett halvt år återanställdes Paues vid försvarsstabens särskilda byrå och sysslade då med helt andra uppgifter än den inrikes verksamhet som han ägnat sig åt under den första anställningsperioden.

Utskottet

Av den gjorda utredningen framgår att det fram till år 1970 ankommit på den särskilda byrån att inhämta upplysningar även avseende rikets inre säkerhet och att man vid övervakning av personer som kunde misstänkas vara opålitliga från säkerhetssynpunkt ofta anlätade fackliga förtroendemän på den misstänktes arbetsplats. Dessa omständigheter i förening med att den särskilda byråns verksamhet avseende rikets inre säkerhet väsentligen ombesörjdes av en aktivt verksam socialdemokrat och att vid den tiden förekom omfattande registreringar, bl. a. av dem som hörde till eller visat starka sympatier för politiska ytterlighetspartier, kan ha utgjort underlag för misstankar att den hemliga underrättelseverksamheten utnyttjades i partipolitiskt syfte. Sådana misstankar har också uttalats i den offentliga debatten, sedan Peter Bratt gjort direkta påståenden om otillbörligt politiskt utnyttjande av den särskilda byråns verksamhet.

År 1969 fattades beslut om att den särskilda byråns inrikes verksamhet skulle upphöra. Säkerhetspolisen skulle i fortsättningen ensam svara för säkerhetsunderrättelsetjänsten i den mån denna inte direkt berörde det militära försvaret och därför ankom på försvarsstabens säkerhetsavdelning. Det finns därför anledning att vid bedömningen av om något otillbörligt förekommit hålla isär förhållandena före och efter det att den huvudsakligen av Paues under Elmérs ledning bedrivna inrikes verksamheten upphört. Vid den av utskottet gjorda utredningen har i första hand ägnats uppmärksamhet åt den särskilda byråns verksamhet efter 1969 års beslut men utredningen har även kommit att belysa förhållandena dessförinnan.

Påståendet att statsministern en gång i veckan på bestämd tid sammanträffat med Elmér har tillbakavisats av dem båda och måste betraktas som helt grundlöst.

Bratt hänvisade vid samtalet den 19 november 1973 i olika hänseenden till Håkan Isacson, som skulle sitta inne med upplysningar. Vid samtalet med Isacson uppgav denne på fråga, om han hade sig bekant något samröre mellan den särskilda byråns personal och den socialdemokratiska partiorganisationen, att han vid ett tillfälle följt med i en bil från en av byråns lokaler och att under färden vid byrån anställda Marianne

Berggren lämnat en pärm och andra handlingar på den socialdemokratiska partiexpeditionen vid Sveavägen. Marianne Berggren, som varit sekreterare åt Elmér, har med bestämdhet uppgivit att hon endast vid ett tillfälle besökt partiexpeditionen, då hon lämnade ett kuvert med för henne okänt innehåll, och att hon vid det tillfället var ensam och i varje fall inte hade sällskap med Isacson. Enligt Isacson hade vidare Pierre Schori livaktiga förbindelser med framför allt Elmér. Schori har uppgivit att han under den tid han var internationell sekreterare i det socialdemokratiska partiet träffade Elmér högst fem eller sex gånger — bl. a. i dennes bostad — och med honom diskuterade allmänna internationella politiska frågor.

Utskottet anser att utredningen inte ger stöd åt Isacson's uppgifter. Oavsett om dessa är riktiga eller ej är det uppenbart att av dem och av vad i övrigt framkommit inte kan dragas någon slutsats om att det förekommit något obehörigt samröre mellan byrån och det socialdemokratiska partiet.

Elmér har förnekat att inhämtade upplysningar på något sätt har utnyttjats i partipolitiskt syfte. Ingenting har framkommit som tyder på att Paues, som också har tillbakavisat alla beskyllningar mot honom om otillbörligt handlande, i samband med sitt arbete åt särskilda byrån före eller efter år 1970 ålagts eller av eget initiativ ägnat sig åt partipolitisk verksamhet med utnyttjande av inhämtade underrättelser.

Utskottet har inte gått vidare i frågan om obehörigt partiinflytande på den särskilda byråns verksamhet före år 1970. Slutsatsen för utskottets del blir att det såvitt kunnat utrönas saknas verklighetsunderlag för påståendet om en av regeringen eller närstående organ styrd verksamhet inom försvarsstabens särskilda byrå i partipolitiskt syfte.

När det härafter gäller tiden efter det säkerhetspolisen övertagit hela ansvaret för den icke-militära säkerhetstjänsten, tilldrar sig Gunnar Ekbergs verksamhet särskild uppmärksamhet.

Om Ekberg har inhämtats att han efter att till en början ha gjort tjänster åt försvarsstabens särskilda byrå en tid framåt arbetade åt såväl särskilda byrån som säkerhetspolisen. Det är genom allmän åklagare utrett att Ekberg under åren 1969 och 1970 medverkade vid fotografering av medlemsuppgifter m. m. som han kommit över genom att nästla sig in i olika organisationer i Göteborg. Dessa åtgärder har inte såvitt visats skett på föranstaltande av eller efter medgivande av någon Ekberg överordnad. Åtgärderna har inte heller, såvitt utskottet kunnat finna, ingått som led i någon systematisk kartläggning av medlemmarna i organisationerna och torde inte heller ha upprepats. Med undantag för nämnda fotografering finns enligt försvarsutskottets bedömande ingen anledning till annat antagande än att Ekbergs rapportering från politiska och andra organisationer — bl. a. den svenska palestinarörelsen — har legat inom ramen för den av uppdragsgivarna utstakade verksamheten, sådan den beskrivits i dåvarande försvarsministerns uttalanden i riksdagen.

Inte heller i övrigt har för den tid granskningen huvudsakligen har

avsett enligt utskottets mening kommit fram någonting som ger belägg för eller ens tyder på att den särskilda byråns verksamhet har utnyttjats i partipolitiskt syfte.

Utskottet vill i detta sammanhang närmare behandla gränsdragningen mellan å ena sidan den militära säkerhets- och underrättelsetjänsten och å andra sidan den polisiära säkerhetstjänsten. Sven Andersson har i den delen uppgivit bl. a. följande: Den gällande uppgiftsfördelningen har tillämpats fr. o. m. år 1970 efter diskussioner och beslut år 1969. Hela regeringen var engagerad i beslutet. Sven Andersson gav Stig Synnergren och Birger Elmér klara direktiv om att polisen ensam skulle svara för åtgärder som gällde rikets inre säkerhet. Vidare ålades försvarsstabens säkerhetsavdelning att förstöra de dubletter av personuppgifter från säkerhetspolisens register som hade förvarats där efter genomförda personalkontroller. I samband härmed gjordes en omorganisation inom försvarsstabens särskilda byrå. Anteckningar som hade gällt den tidigare inrikes verksamheten förstördes.

Stig Synnergren har bl. a. uppgivit att det inte längre sker någon övervakning av misstänkta terrorister från försvarsstabens sida. Uppgiftsfördelningen gentemot polisen är klar men ett visst samarbete måste äga rum, eftersom hela basen för den särskilda byråns verksamhet ligger i Sverige.

Carl Persson har bl. a. uppgivit: Gränsdragningen år 1969 var angelägen och riktig. Den innebär att polisen svarar för säkerheten inom landet. Ett samarbete måste finnas mellan polisen och försvarsstabens organ för säkerhets- och underrättelsetjänst. Polisen måste för sitt arbete kunna ta emot uppgifter där de står att få. Vidare måste polisen självständigt bedöma uppgifternas värde och besluta om åtgärder med anledning av inkomna uppgifter. Polisen arbetar inte genom att ge personer direktiv att gå in i organisationer för att rapportera därifrån. I fallet Gunnar Ekberg befanns det mycket angeläget att ta emot de upplysningar som försvarsstabens särskilda byrå erbjöd sig att förmedla. Rikspolisstyrelsen betalade byrån 1 800 kr. per halvår för detta material, senare ökat till 2 400 kr. per halvår. Rapporteringen till polisen avbröts när polisen inte längre bedömde materialet vara lika intressant.

Birger Elmér har bl. a. uppgivit: År 1969 fick särskilda byrån order att avveckla den inrikes verksamheten. I samband därmed förstördes registeranteckningar som hade samband med denna verksamhet. Det kan vara svårt att draga en skarp gräns mellan polisiär spanings- och utredningsverksamhet, som säkerhetspolisen svarar för, och militär underrättelseverksamhet, som handhas av försvarsstabens särskilda byrå. Gränsdragningen förutsätter samarbete mellan rikspolisstyrelsen och byrån. Detta samarbete har varit gott men bör kunna fördjupas ytterligare. Gunnar Ekberg anlätades av särskilda byrån för olika uppdrag. Han gick på eget initiativ in i organisationer och fann där uppgifter som han erbjöd byrån information om. Dessa vidarebefordrades till polisen, som även stod för en del av ersättningen till Ekberg.

Utskottet anser det vara klarlagt att det fr. o. m. år 1970 har skett en

uppgiftsfördelning mellan rikspolisstyrelsen och överbefälhavaren som innebär att försvarsstabens särskilda byrå inom landet endast bedriver verksamhet som har klart samband med den utåtriktade underrättelseverksamheten. Fallet Gunnar Ekberg är i viss mån ett undantag. Uppgifter från Ekberg som gällde rikets inre säkerhet förmedlades emellertid till polisen. Utskottet har beretts tillfälle att ta del av ett 60-tal exempel på uppgifter som förmedlades på detta sätt och även fått en redogörelse för uppgifternas bedömda värde för polisen. Utskottet anser att det är av allmänt intresse att huvuddelen av detta material redovisas öppet. Rikspolisstyrelsen har på utskottets begäran utarbetat en sammanfattning, i vilken tidsangivelser, namn m. m. av sekretesskäl har utelämnats. Sammanfattningen bifogas som *bilaga 3*.

Beträffande *registren* vid rikspolisstyrelsens och försvarsstabens säkerhetsavdelningar och vid försvarsstabens särskilda byrå vill utskottet i första hand hänvisa till den utredning som förra året gjordes av riksdagens justitieombudsman och redovisades genom beslut den 9 augusti 1972. Utskottet har genom företrädare besökt de tre berörda organisationsenheterna och därvid särskilt noga studerat förhållandena vid försvarsstabens säkerhetsavdelning och särskilda byrå. Besöket vid försvarsstabens säkerhetsavdelning gav bekräftelse på de iakttagelser och omdömen som redovisades av justitieombudsmannen. Något åsiktsregister förekommer inte. Inte heller särskilda byråns sökregister har i något avseende denna karaktär.

Har riksdagen hållits i okunnighet och finns det en hemlig budget?

Det har påståtts att den hemliga underrättelsetjänsten bedrivits utan att riksdagen har informerats samt att det för verksamheten även finns en hemlig budget som är flera gånger större än den medelsram som anvisas över försvarets budget.

Utskottet har i det föregående redogjort för det sätt på vilket regeringen i samband med statsverkspropositionen lämnar riksdagen uppgifter om den särskilda verksamheten vid försvarsstaben. Av redogörelsen framgår att promemoria till försvarsutskottet (före år 1971 till statsutskottets 1:a avd.) innehåller redogörelse för den särskilda organisationens uppgifter och resursbehov. För innevarande budgetår har anvisats 10,7 milj. kr., varav 5 725 000 kr. avser försvarsstabens särskilda byrå (utfallet föregående budgetår var 7 525 398 kr.). Medelsbehovet för försvarets radioanstalt redovisas också för riksdagen genom hemlig promemoria till försvarsutskottet.

De hemliga promemoriorna har alltid föredragits i utskottet. Såvitt gäller radioanstalten har utskottet gjort studiebesök vid dess huvudanläggning den 23 januari 1973.

Beträffande den särskilda verksamheten vid försvarsstaben har utskottet före "IB-affären" inte fördjudat sina kunskaper annat än i fråga om försvarsstabens säkerhetsavdelning. En föredragning angående den militära säkerhetstjänstens uppgifter m. m. lämnades på utskottets begäran

den 4 maj 1971 av dåvarande försvarsstabschefen Bo Westin, åtföljd av chefen för sektion 2 i försvarsstaben och dåvarande chefen för försvarsstabens säkerhetsavdelning.

Den bland personalen inom underrättelsetjänsten använda beteckningen "IB" var helt okänd för utskottet. Om förkortningens rätta ursprung och innebörd finns olika meningar hos dem som har använt den.

Utskottet har särskilt studerat sanningshalten i påståendena om att försvarsstabens särskilda byrå skulle ha haft tillgång till penningmedel utöver dem som har anvisats till verksamheten enligt primäruppdraget inom anslaget Insatsberedskap m. m. eller från motsvarande tidigare anslag. Ingenting tyder på att så skulle ha varit fallet. Det finns däremot åtskilliga förklaringar till att man har kunnat uppfatta sakförhållandet på det sättet. Här skall främst nämnas att en rad åtgärder har vidtagits av särskilda byrån för att dölja den fasta organisationen för verksamheten och försvåra dess kartläggning. Anvisade medel har förts på flera olika konton, redovisning har skett enligt ett speciellt system där man särskilt har beaktat nödvändigheten att hemlighålla vissa källor till underrättelser, anställningar och lokaler har fått maskeras genom anordningar som varit avsedda att missleda, osv. Såvitt utskottet kunnat finna har särskilda byrån varit föremål för en betryggande revision.

Utskottet anser sig alltså kunna konstatera att försvarsstabens särskilda byrå inte har disponerat någon hemlig budget, dvs. några för riksdagen dolda resurser av det slag som har påståtts i den aktuella debatten.

Den hemliga underrättelsetjänsten i fortsättningen

Utskottet har i det föregående konstaterat att Sverige även i fortsättningen behöver en hemlig underrättelsetjänst, däri inbegripet en verksamhet av det slag som försvarsstabens särskilda byrå svarar för. Utskottet har också slagit fast några allmänna krav på den särskilda organisationen för inhämtning av underrättelser.

Även om utskottets granskning av underrättelsetjänsten inte har gett belägg för att det finns några missförhållanden av det slag som har påståtts i boken "IB och hotet mot vår säkerhet" vill utskottet fästa riksdagens uppmärksamhet på att det finns ett visst behov av åtgärder i olika avseenden.

Liksom beträffande många andra försvarsfunktioner är underrättelsetjänsten i fred en bas för den utvidgade verksamhet som måste bedrivas om vårt land blir anfallet. Verksamheten i fred gäller som tidigare har redovisats dels behovet av förvarning, dels teknikutveckling m. m. av betydelse för totalförsvaret. Försvarsstabens särskilda byrå verkar inom en blygsam kostnadsram men har enligt vad utskottet inhämtat ändå nått goda resultat. Här berörs naturligtvis en viktig förutsättning för verksamheten. Den måste även i fortsättningen vara effektiv i förhållande till kostnaden.

Med utgångspunkt i de allmänna kraven på den hemliga underrättelsetjänsten anser utskottet att det krävs en *fastare inriktning* av dess verksamhet. Om riksdagen deklarerar utskottets mening om de allmänna kraven har redan därmed skapats vissa grundläggande riktlinjer för detta slag av verksamhet. Härutöver bör tillkomma riktlinjer (instruktion) av Kungl. Maj:t. Närmare bestämmelser för tjänsten bör liksom tidigare meddelas av överbefälhavaren.

Sekretessfrågan har grundläggande betydelse när man överväger den hemliga underrättelsetjänsten i fortsättningen. Vissa förhållanden och uppgifter måste omgärdas med djup sekretess. Den inhämtande verksamheten måste vara hemlig i den meningen att metoder och personkontakter m. m. samt organisationen för verksamheten måste hållas hemliga. Utskottet återkommer med synpunkter angående personalen för hemlig underrättelsetjänst som bl. a. avser att ytterligare förbättra sekretessskyddet. Å andra sidan måste det i fortsättningen redovisas öppet att en verksamhet av detta slag bedrivs och måste bedrivas. Det allmänna syftet och den organisatoriska anknytningen i stort bör vara kända. Med en sekretess av det djup som har förekommit på senare år riskerar man att den hemliga underrättelsetjänsten saknar egentlig plattform i samhället. Enligt utskottets mening bör den under överbefälhavaren ansvarige chefen för den hemliga underrättelsetjänsten, i likhet med cheferna för rikspolisstyrelsens och försvarsstabens säkerhetsavdelningar, i fortsättningen stå i öppen personalförteckning och redovisas öppet.

Frågan om *insyn och kontroll* är mycket betydelsefull. Redan genom utskottets granskning har tagits ett mycket stort steg mot ökad parlamentarisk insyn. Utskottet förutsätter att kommande riksdagars försvarsutskott följer verksamheten i stort. Det kan också förutsättas att regeringen – som på statsmakternas nivå har ansvaret för underrättelsetjänstens bedrivande – ägnar denna betydande uppmärksamhet.

Riksdagen har nyligen tagit ställning till en motion om lekmannastyrelser inom försvaret. Riksdagen ansåg att frågan om ett lekmannainflytande inom krigsmaktens centrala staber bör prövas i samband med att staborganisationen ses över. Det angavs vara en viktig fråga att överväga vilka uppgifter som i förekommande fall lämpligen bör läggas på en lekmannastyrelse (FöU 1973:19, rskr 1973:299). Utskottet anser det möjligt att i fredstid en eventuell lekmannastyrelse för försvarsstaben även skulle kunna få till uppgift att ta ställning till principiella frågor rörande den särskilda verksamheten. Man kan även tänka sig andra former för insyn och kontroll.

Genom utskottets granskning har aktualiserats en rad frågor rörande den *personal* som är fast knuten till den hemliga underrättelsetjänsten. Även om underrättelsetjänsten liksom andra samhällsaktiviteter påverkas av den tekniska utvecklingen i olika avseenden har den personella kvaliteten inom organisationen avgörande betydelse. Utan tvivel utsätts personalen för svåra påfrestningar, inte minst genom att den av säkerhetsskäl i stor utsträckning måste dölja sin egentliga sysselsättning även för sina anhöriga.

Den hemliga underrättelsetjänsten behöver personal som är både effektiv och omdömesgill. Säkerhetsskyddet ställer särskilda krav. Mot denna bakgrund anser utskottet att man i fortsättningen bör ägna särskild uppmärksamhet åt frågor som gäller rekrytering och anställningskontroll, utbildning för underrättelseverksamheten och vidareutbildning för annan verksamhet efter avslutad anställning. Olika medel bör stå till förfogande när ett anställningsförhållande måste avvecklas. Verksamhetens speciella karaktär gör det också angeläget att överväga frågor rörande den till särskilda byrån fast knutna personalens anställningsförhållanden, tystnadsplikt m. m.

Som tidigare anförts har utskottet vid sin granskning särskilt ägnat uppmärksamhet åt *medelsförvaltningen* och den *ekonomiska kontrollen* vid försvarsstabens särskilda byrå.

Systemet för ekonomisk redovisning och kontroll, grundat på regeringens föreskrifter av år 1960, präglas av verksamhetens hemliga karaktär. För att få tillgång till värdefulla källor för underrättelser måste kontaktmannen inom särskilda byrån kunna ge betryggande garantier för uppgiftslämnarens anonymitet och — om sådana garantier lämnats — ha möjlighet att dölja källan både i samband med rapportering och vid redovisning för utgifter i sammanhanget. Den aktiva inhämtande verksamheten bygger alltså i hög grad på förtroende mellan kontaktman och uppgiftslämnare. Mot denna bakgrund är det självklart att inte alla utgifter kan redovisas genom kvitto utan ibland måste styrkas genom intyg som inte röjer uppgiftslämnaren.

Det tillämpade förfarandet att förstöra redovisningshandlingarna sedan både revisorn och chefen för försvarsdepartementet gjort sin årligen återkommande granskning är uppenbarligen förenat med vissa olägenheter. Verksamhetens hemliga natur och frånvaron i vissa fall av utgiftsverifikationer kan vara en grogrund för misstankar om otillbörligt förfarande i ekonomiskt avseende. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att den omfattande utredning som år 1948 gjordes angående försvarsstabens s. k. C-byrå främst föranleddes av antydningar om ekonomiska missförhållanden. Det är från personalens synpunkt av väsentlig betydelse att misstankar om brottsligt eller eljest olämpligt förfarande i fråga om disponerade medel kan bli föremål för prövning som grundar sig på arkiverade redovisningshandlingar.

Granskningen har gett utskottet anledning att särskilt överväga försvarets engagemang i *Öst Ekonomiska Byrån*. Byrån är en stiftelse med namnet Stiftelsen för utredningar rörande östekonomiska frågor. Den skall enligt sina stadgar "bedriva utrednings- och informationsverksamhet rörande företrädesvis Östblockets ekonomi och relationer till Väst". Motivet till stiftelsens tillkomst år 1959 var att man önskade få grundligare kunskap om öststaternas ekonomi. Härigenom ville man förbättra möjligheterna att öka handel och annat ekonomiskt samarbete med dessa länder såväl vid centrala statliga handelsförhandlingar som vid privata företags försäljningsansträngningar. Erfarenheter från departement och verk å ena sidan och från enskilda företag å den andra skulle

erbjuda en god praktisk bakgrund till bedömningarna.

Anslutna som abonnenter på rapporter och notiser från Öst Ekonomiska Byrån är f. n. två banker, ett 25-tal storföretag och några intresseorganisationer. Från statens sida deltar bl. a. kommerskollegium, överstyrelsen för ekonomiskt försvar och försvarets forskningsanstalt. Medlemmarna betalar avgifter av varierande storlek. Från kommerskollegium utgår f. n. bidrag med 60 000 kr. om året. Försvarsstaben betalar ett bidrag om 30 000 kr. Styrelsen består av elva personer, varav fyra representerar staten, sex näringslivet och en handelshögskolan i Stockholm. Totalförsvaret företräds i styrelsen av överbefälhavaren och chefen för överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Personalen vid Öst Ekonomiska Byrån består utöver chefen av två heltidsanställda och tre halvtidsanställda utredare jämte två halvtidsanställda skriv- och arkivmedhjälpare. Under vissa perioder har aspiranter i utrikesförvaltningen tjänstgjort vid byrån. Lönerna för dessa har betalats av statsverket. Lönen för byråns chef – Jan Rydström – betalas av medel till den särskilda verksamheten vid försvarsstaben. Så har skett alltsedan Rydström vid byråns tillkomst blev dess chef efter att dessförinnan ha varit anställd inom den hemliga underrättelsetjänsten.

Utskottet anser att verksamheten vid Öst Ekonomiska Byrån inte i första hand är ett försvarsintresse. Den speciella kompetens som byrån representerar bör därför inte ges statligt stöd som innebär organisatorisk anknytning till försvaret.

Det har framhållits för utskottet att en verksamhet av det slag som försvarsstabens särskilda byrå svarar för aldrig får stelna i sina former. Smärre organisationsförändringar m. m. är vanliga. Händelserna under år 1973 har tvingat fram viss översyn.

Den pågående interna översynen bör enligt utskottets mening kompletteras med fördjupat studium av de frågor som utskottet har berört tidigare i detta avsnitt. Härvid bör bl. a. även övervägas om resurserna för underrättelsetjänst är fördelade på bästa sätt och om en ökad användning av tekniska hjälpmedel kan medföra fördelar. Formerna för dessa överväganden bör beslutas av Kungl. Maj:t.

Fortsatta överväganden angående statsmakternas insyn och kontroll bör tidsmässigt ske senast i samband med att man utreder frågan om en lekmanastyrelse för försvarsstaben.

Överväganden av det slag som utskottet här har uttalat sig för bör inte få medföra någon försening av åtgärder som snabbt kan vidtas för att ytterligare öka effektiviteten i underrättelsetjänsten.

Sammanfattning

I betänkandet redovisar försvarsutskottet inledningsvis hur dess granskning av den s. k. IB-affären har inriktats och genomförts. Vidare lämnas en kort historik beträffande underrättelsetjänsten i vårt land.

Sveriges behov av en hemlig underrättelsetjänst behandlas i ett särskilt

avsnitt. Efter att ha tecknat en bakgrund redovisar utskottet vissa beslut som statsmakterna nyligen har fattat samt organisatoriska förhållanden m. m. Utskottet slår därefter fast att vårt land så länge det vill upprätthålla ett meningsfullt försvar behöver såväl en underrättelsetjänst som en säkerhetstjänst. När det gäller underrättelsetjänsten anser utskottet att Sverige utöver diplomatisk rapportering samt forskning, signalspaning och sammanställning av information ur öppna källor behöver en särskild underrättelseorganisation för aktiv inhämtning, av det slag som försvarsstabens särskilda byrå ("IB") representerar. Vårt land kan inte ta de mycket stora risker och kostnader som det skulle medföra att avstå från denna del av underrättelsetjänsten. Till detta konstaterande knyter utskottet överväganden om vilka allmänna krav som måste ställas på den särskilda underrättelseorganisationen. Dessa krav formulerar utskottet på följande sätt:

1. Verksamheten skall avse underrättelser av betydelse för rikets yttre säkerhet.
2. Organisationen skall vara en del av vårt demokratiska samhälle och verksamhetens inriktning skall stå under löpande kontroll av statsmakterna.
3. Verksamhet inom Sverige får inte stå i strid med landets lagar och inte vara inriktad på uppgifter som ankommer på polisen.
4. Verksamheten skall vara effektiv och bedrivas under omdömesgill ledning. Sekretesskravet måste beaktas.

I ett avsnitt om *den särskilda verksamheten vid försvarsstaben* redovisas instruktions- och budgetmässiga förhållanden m. m. med anknytning till den särskilda verksamheten.

I avsnittet *Granskning av påståenden* tar utskottet upp några frågekomplex av stor principiell betydelse. Det har inte varit en strävan från utskottets sida att pröva sanningshalten i påståenden om enskilda gärningar. Belysning av sådana påståenden har dock skett under granskningen och tagits till vara för bedömningen av frågor om inriktning, organisation och ekonomi. Sådan belysning har i många fall gett förklaring till hur sakförhållandena kunnat ge anledning till felaktiga slutsatser, som i debatten har förts fram som påståenden.

Utskottet konstaterar att underrättelsetjänsten inte bedrivs på ett sätt som strider mot vår deklarerade utrikespolitiska linje och att det inte finns någon hemlig budget för underrättelsetjänsten utöver de medel som anvisas av regering och riksdag.

Beträffande påståendena att den hemliga underrättelsetjänsten har utgjort täckmantel för övervakning i partipolitiskt syfte av svenska medborgare från regeringens och det socialdemokratiska partiets sida har utskottet funnit det vara en angelägen uppgift att så långt möjligt kartlägga de faktiska förhållandena. Med hänsyn till beslutade förändringar angående inriktning och organisation finns det enligt utskottets mening anledning att hålla isär vad som har förekommit under år 1970 och senare från vad som har ägt rum dessförinnan. I fråga om tiden före

år 1970 konstaterar utskottet att det såvitt kunnat utrönas saknas verklighetsunderlag för påståendet om att regeringen eller närstående organ har styrt verksamhet inom försvarsstabens särskilda byrå i partipolitiskt syfte.

När det gäller tiden efter det att säkerhetspolisen år 1969 övertagit hela ansvaret för den icke-militära säkerhetstjänsten finner utskottet att det under granskningen inte har kommit fram någonting som ger belägg för eller ens tyder på att den särskilda byråns verksamhet har utnyttjats i partipolitiskt syfte. Utskottet anser det också klarlagt att fr. o. m. år 1970 har skett en uppgiftsfördelning mellan rikspolisstyrelsen och överbefälhavaren som innebär att försvarsstabens särskilda byrå inom landet endast bedriver verksamhet som har klart samband med den utåtriktade underrättelseverksamheten. Fallet Gunnar Ekberg är i viss mån ett undantag. Uppgifter från Ekberg som gällde rikets inre säkerhet förmedlades emellertid till polisen. Rikspolisstyrelsen har på utskottets begäran gjort en sammanfattning av ett antal sådana uppgifter. Sammanfattningen redovisas i bilaga till betänkandet.

Beträffande registren hos rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning samt försvarsstabens säkerhetsavdelning och särskilda byrå konstaterar utskottet att de inte har karaktären av åsiktsregister.

Den hemliga underrättelsetjänsten i fortsättningen behandlas i ett särskilt avsnitt. Med utgångspunkt i de allmänna krav som utskottet anser att man bör ställa på den särskilda organisationen för inhämtning av underrättelser vill utskottet fästa riksdagens uppmärksamhet på att det finns ett visst behov av åtgärder i olika avseenden. Utskottet lämnar synpunkter på inriktningen av den hemliga underrättelsetjänsten, sekretessfrågor och personalfrågor. Frågan om statsmakernas insyn i verksamheten och kontroll av denna behandlas, liksom också viss fråga angående medelsförvaltning och redovisning. Beträffande Öst Ekonomiska Byrån anser utskottet att byråns verksamhet inte i första hand är ett försvarsintresse. Den speciella kompetens som byrån representerar bör därför enligt utskottets mening inte ges statligt stöd som innebär organisatorisk anknytning till försvaret.

Avslutningsvis anser utskottet beträffande den hemliga underrättelsetjänsten i fortsättningen att de frågor som utskottet har berört bör bli föremål för ett fördjupat studium. Formerna för sådana överväganden bör beslutas av regeringen.

Hemställan

Med hänvisning till vad utskottet har redovisat och anfört i det föregående hemställer utskottet

1. att riksdagen godkänner de allmänna krav på den särskilda organisationen för inhämtning av underrättelser som utskottet har angett,
2. att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört om den hemliga underrättelsetjänsten i fortsättningen.

Stockholm den 4 december 1973

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustavsson i Eskilstuna (s), Gustafsson i Stenkyrka (c), fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Enskog (fp), Gustavsson i Ängelholm (s), Pettersson i Kvänum (c), Häll (s), Öhvall (fp), Brännström (s), Glimnér (c), Pettersson i Lund (s), Virgin (m), Gustavsson i Nässjö (s) och Runesson (s).

Särskilt yttrande

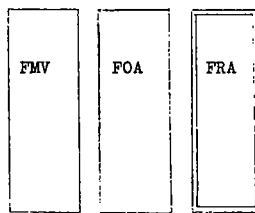
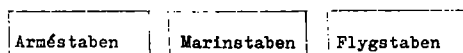
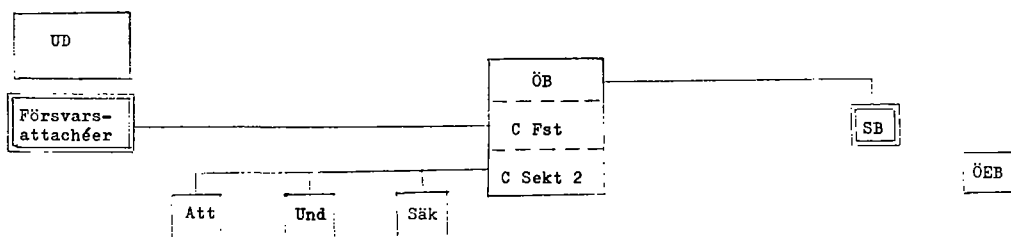
av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin (m) som anfört:

Försvarsutskottets granskning av den s. k. IB-affären har med hänsyn främst till den begränsade tid som stått till förfogande inte kunnat bli så ingående som önskvärt vore när det gäller den hemliga underrättelsetjänstens verksamhet inom landet före år 1970. Det kvarstår enligt vår mening viss oklarhet i fråga om påstått partipolitiskt utnyttjande av försvarsstabens särskilda byrå under 1960-talet. För tiden därefter har granskningen varit tillfyllest och visat att något sådant utnyttjande inte har förekommit.

En granskning av tiden före år 1970 måste bli tidsödande och kräva resurser utöver dem som ett riksdagsutskott disponerar. Granskningen bör lämpligen anförtros en särskild juristkommission. Denna bör även utreda händelseutvecklingen under år 1973. Främst bör klarläggas på vilket sätt regeringen för sin del har handlagt de i samband därmed uppkomna säkerhetsfrågorna m. m.

*Bilaga 1***Underrättelsetjänstens organisation i stort**

Lydnadsförhållanden har markerats endast såvitt gäller personal och enheter inom försvarsstaben. Myndigheter m. m. som företrädesvis sysslar med inhämtande verksamhet har försetts med dubbel ram.

Förkortningar

UD	Utrikesdepartementet
ÖB	Överbefälhavaren
C Fst	Chefen för försvarsstaben
C Sekt 2	Chefen för försvarsstabens sektion 2
SB	Försvarsstabens särskilda byrå
Att	Försvarsstabens attachéavdelning
Und	Försvarsstabens underrättelsavdelning
Säk	Försvarsstabens säkerhetsavdelning
FMV	Försvarets materielverk
FOA	Försvarets forskningsanstalt
FRA	Försvarets radioanstalt
ÖEB	Öst Ekonomiska Byrån

Utdrag av justitieombudsmannens ämbetsberättelse till 1973 års riksdag såvitt avser försvarsstabens säkerhetsavdelning (s. 71f)

7. Försvarsstabens säkerhetsavdelning

De grundläggande bestämmelserna för säkerhetstjänsten inom krigsmakten finns i tjänstereglementet för krigsmakten (TjRK).

I 18 kap. 1 mom. heter det att den militära säkerhetstjänsten har till uppgift att inom krigsmakten åstadkomma skydd mot säkerhetshotande verksamhet. Av de följande föreskrifterna framgår att den militära säkerhetstjänsten skall omfatta både säkerhetsunderrättelsetjänst och säkerhetsskyddstjänst. I mom. 13 stadgas att envar ofördröjligen skall rapportera till närmaste chef eller säkerhetschef om han får kännedom om eller misstänker säkerhetshotande verksamhet. Såvitt gäller arbetet med säkerhetsskydd lämnas i mom. 16–61 föreskrifter om tystnadsplikt, hemliga handlingar, upphandling för krigsmaktens behov, tillträde till militära anläggningar, fotografering och om skyddsområden.

Överbefälhavaren har i sin av Kungl. Maj:t givna instruktion (1968:408) ålagts att leda underrättelse- och säkerhetstjänsten inom krigsmakten (6 §). Försvarsgrenscheferna och militärbefälhavarna har i sina instruktioner (1968:409, 410, 411 respektive 412) ålagts att envar inom sitt kompetensområde efter överbefälhavarens bestämmande leda underrättelse- och säkerhetstjänst.

Vid min inspektion av försvarsstabens säkerhetsavdelning har jag inhämtat följande rörande avdelningen och dess verksamhet.

Sektion 2 i försvarsstaben omfattar bl. a. stabens underrättelseavdelning och stabens säkerhetsavdelning. Säkerhetsavdelningen (Fst/Säk) är det organ genom vilket överbefälhavaren fullgör den honom åvilande tjänsteplikten att leda säkerhetstjänsten inom krigsmakten. Krigsmaktens säkerhetstjänst omfattar, såsom förut nämnts, både säkerhetsunderrättelsetjänst och säkerhetsskyddstjänst. Detta avspeglar sig i organisationen vid Fst/Säk.

För säkerhetsunderrättelsetjänsten finns inom Fst/Säk en enhet där man samlar rapporter från staber och förband om försvarsfientlig propaganda och liknande. En annan enhet är inriktad på att upptäcka och följa främmande makters försök att skaffa sig kunskap om hemliga militära förhållanden. Som Fst/Säk inte har polisiära befogenheter meddelar Fst/Säk sina iakttagelser till polisens säkerhetsavdelning när man finner anledning därtill. Fst/Säk samarbetar sålunda med polisen i fråga om säkerhetsunderrättelsetjänsten.

För säkerhetsskyddstjänsten finns ett antal enheter. En enhet har till uppgift att kontrollera säkerhetsskyddet — förvaringen av hemliga handlingar, bevakning o. dyl. — ute på staber och förband. Fst/Säk fungerar för alla krigsmaktens myndigheter som kanal till polisen i personkontrollärenden. En särskild enhet har inrättats för detta arbete. Fst/Säks uppgift inskränker sig inte till att endast förmedla frågor och

svar i personalkontrollärenden utan avdelningen fungerar också som rådgivande organ åt vederbörande militära anställningsmyndigheter i den mån registeruppgifter utlämnas från polisen. Inkommer registeruppgifter tillställer Fst/Säk vederbörande anställningsmyndighet ett skriftligt förslag till åtgärd. Anställningsmyndigheten är emellertid inte bunden av förslaget utan har att träffa avgörande på eget ansvar. Det förekommer att anställning sker ehuru Fst/Säk avstyrkt detta.

Tidigare förde man inom Fst/Säk egna register över personer vilkas pålitlighet kunde ifrågasättas. Så är nu inte längre fallet. När efter erfarenheterna från Wennerströmaffären samarbetet mellan säkerhetspolisen och den militära säkerhetstjänsten förstärktes och säkerhetspolisens organisation utbyggdes fann man inte anledning att bibehålla sina egna personregister utan förstörde dem.

Vid personalkontrollenheten föres ett diarium över dem som kontrollerats och beträffande vilka uppgifter erhållits. Diariet har formen av ett kortregister upptagande endast namn, kontroldag och polisens aktnummer.

I Fst/Säk ingår också en enhet som har till uppgift att hålla reda på hur organisationer som är fientligt inriktade arbetar. Analysen av angreppsmetoderna syftar främst till att man skall kunna förbereda truppbefälet på vad som kan inträffa och anvisa lämpliga motåtgärder. Analysen kan också bilda underlag för bedömning av lämplig information och övervägande av förändringar i syfte att undanröja missnöje.

Vid analysenheten finns ett arkiv upplagt med akter, huvudsakligen innehållande tidningsnotiser, rapporter om incidenter, flygblad m. m. rörande försvarsfientlig verksamhet. Det finns inget personregister till akterna.

Utöver säkerhetstjänsten ankommer på Fst/Säk såsom en betydelsefull arbetsuppgift också frågor om rättsvård och om militär ordning.

9. JO:s bedömning

Sammanfattningsvis får jag om säkerhetspolisen uttala, att jag ej funnit påkallat att från min sida föreslå nya eller ändrade föreskrifter för verksamheten och att jag ej heller funnit anledning till erinran mot rikspolisstyrelsens tillämpning av gällande föreskrifter eller — bortsett från Hedemorafallet — eljest mot det sätt på vilket verksamheten utövas.

Påståenden om åsiktsregistrering har riktats även mot den militära säkerhetstjänsten. Vid min inspektion av försvarsstabens säkerhetsavdelning gick jag igenom avdelningens register. Frånsett att man har en förteckning över dem som varit föremål för personalkontroll i författningssenlig ordning finns inte något personregister. Däremot finns en på visst sätt ordnad samling av tidnings- och tidskriftsartiklar, pamfletter o. dyl. rörande försvarsfientlig propaganda och verksamhet. I detta material förekom väl namn på personer som mer eller mindre öppet sprider sådan propaganda, men samlingen kan — redan av praktiska skäl

— inte tjäna som något belastningsregister. För sådant ändamål är försvarsstabens säkerhetsavdelning helt beroende av rikspolisstyrelsens register och uppgifter från detta register kan försvarsstaben få endast på det sätt personalkontrollkungörelsen anger.

Jag finner således att påstående mot den militära säkerhetstjänsten om åsiktsregistrering saknar fog.

Bilaga 3

Sammanfattning av informationer som försvarsstabens särskilda byrå har erhållit från Gunnar Ekberg och som därefter överlämnats till rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning

Det från särskilda byrån överlämnade materialet består av rapporter, mötesprotokoll och styrelsemeddelanden, namnlistor, upprop och pamfletter angående speciella händelser, såväl inrikes- som utrikespolitiska, tidningar och tidskrifter samt en del fotografier. Den första rapport som kommit säkerhetsavdelningen till handa inkom i mitten av april 1968. Sista rapporten inkom i slutet av november 1971.

Materialet berör huvudsakligen verksamheten vid KFML-avdelningen i Göteborg. På grund av det intima samarbetet mellan KFML och FNL-rörelsen – som till viss del fungerat som rekryteringsbas för KFML – har också en del material om FNL kommit med. Det gäller då huvudsakligen namnlistor samt uppgifter om aktioner mot amerikanska objekt, som samordnats mellan KFML- och FNL-anhängare.

I den mån materialet varit till nytta har detta tillförts övrigt källmaterial. Materialet har behandlats och utvärderats på samma sätt som övriga till säkerhetsavdelningen inkommande informationer. Registrering, utgallring och kontroll har skett enligt de vid olika tidpunkter gällande bestämmelserna. Särbehandling av materialet har inte förekommit i annan mån än att källans namn inte blev känt för säkerhetsavdelningen förrän i samband med publiceringen i Fib/K i maj 1973.

KFML har ända sedan tillkomsten lämnat aktivt stöd åt de kretsar, som arbetat för att genom olika aktioner främja Palestinaarabernas kamp mot staten Israel. Källan har genom sitt engagemang i KFML även engagerats i KFMLs arbete för stöd åt araberna och därigenom kunnat lämna rapporter om förhållanden inom Palestina-rörelsen. Dessa har avhandlat diskussioner och planer om aktioner, rivalitet mellan olika grupper inom rörelsen, resvägar och resmål för aktiva inom rörelsen vid deras besök i Mellersta Östern, detta gäller såväl svenskar som araber, samt namn- och adressuppgifter på de mest aktiva av rörelsens anhängare.

En betydande del av det överlämnade materialet består av uppgifter om schismer mellan fraktionerna inom KFML-rörelsen, huvudsakligen Göteborgsavdelningen, samt brytningen efter valet 1970, då en utbrytning företogs och KFMLr bildades.

Även inom Palestina-rörelsen finns fraktionsbildning med Al Fatah-trogn, där källan varit engagerad, och PFLP-anhängare.

Materialet har gett kännedom om förhållanden som berör såväl säkerhetsavdelningens som den öppna polisverksamhetens område. Dessa senare uppgifter har kunnat lämnas vidare och på så sätt bidragit till att underlätta ordningshållning vid evenemang, mot vilka ordningsstörande eller våldsamma aktioner planerats.

I några fall har uppgifter framkommit om hur försök gjorts eller planerats att från myndigheter, även från departement, skaffa fram

sekretessbelagd information med avsikt att använda informationen i den politiska kampen, utan hänsyn till vad detta kunde betyda för landets säkerhet.

Ett flertal av informationerna har bekräftats genom olika iakttagelser eller inträffade händelser. Vidare har till stor del uppgifter verifierats genom informationer från andra källor. I ytterligare några fall har trovärdigheten kunnat bedömas genom att informationer sammanfallit med vad som erfarenhetsmässigt kunnat anses sannolikt. Beträffande vissa händelser, t. ex. i utlandet, har dessa i några fall inte kunnat säkert kontrolleras.

Följande exempel visar mer konkret vilka typer av informationer som förekommit i det överlämnade materialet. Uppgifter på namn, exakta platser och tidpunkter har utelämnats.

1. Uppgifter erhöles om att man inom militanta grupper höll på att tillverka tråpårar och stickvapen av en hård träsort att användas bl. a. mot polisen. Även fjäderbatonger skulle anskaffas i samma avsikt.

2. Kännedom har vunnits om planer på att från en viss bro i Göteborg släppa föremål på vissa fartyg för att åstadkomma skada. Källan har umgåtts i dessa kretsar.

3. Planer har röjts att i Göteborgs hamn applicera sprängladdningar mellan kaj och fartyg. Samma grupp inblandad som i föregående exempel.

4. Upplysningar har inkommit om planer på att mörda en svensk medborgare under en av dennes resor till Mellersta Östern på grund av misstankar om att vederbörande spionerade mot sin egen organisation. Tack vare källan kunde den hotade informeras i tid av säkerhetsavdelningen. I sammanhanget kan nämnas att vederbörande på grundval av egen erfarenhet från området insåg sin livsfarliga belägenhet.

5. Olaga innehav av vapen och sprängämnen bland för kontakt med terroristorganisationer kända personer har genom källan avslöjats.

6. Kunskap om utbildning, kontakter och verksamhetsmetoder bland terrorister har erhållits liksom även kunskap om deras bedömningar och planer i samband med genomförda terroraktioner -- t. ex. flygplankningar -- i andra länder.

7. Försök från vissa personer att på olika sätt komma i besittning av sekretessbelagd information från bl. a. departement har på grund av källan kunnat förhindras.

8. Upplysningar har erhållits om långt framskridna planer på elektrokav avlyssning mellan rivaliserande organisationer. Enär detta förekom i samband med källans avveckling hösten 1971 har klarhet inte vunnits om aktionen genomfördes.

9. Planer på att med hjälp av sympatisörer inom en telestation i ett visst läge göra vissa telefoner obrukbara blev kända.

10. Kännedom erhöles om att namnuppgifter insamlades för att välja ut några pålitliga svenskar som kunde anförtras en väska med bomb att placeras på El Al plan. Avsikten skulle vara att vid mellanlandning i Paris

eller Rom glömma väskan kvar på planet men själv skulle svensken lämna planet.

11. Upplysningar erhöles angående planerade störningsaktioner under en valrörelse mot framstående politiker.

12. Uppgifter erhöles om att arbete pågick för att kartlägga säkerhetspolisen. Olika personer hade olika specialuppdrag. Ett särskilt register upprättades över personer som misstänktes vara anställda inom säkerhetspolisen. Vissa personer hade avdelats för att försöka fotografera denna personal. Vidare lades ett särskilt bilregister upp över säkerhetspolisens fordon.

13. Kontakt med ett konsulat i annat land blev känd och att därvid åtgärder beslutats för att försöka stoppa Israelveckan i Stockholm. Viss person skulle kontaktas för att ge uppgifter om lämpliga aktioner.

14. Uppgifter erhöles angående en i Stockholm verksam arbetsgrupp disponibel för eventuella palestinska aktioner. Disciplinen synes ha varit mycket hård. Vid ett tillfälle hade en arabisk yngling opponerat sig mot gruppens ledare, vilket ledde till att ynglingen utsattes för hot av knivbeväpnade araber.

15. Vid KFML-möte inför vissa rättegångar klargjordes från ledande personer att strävan i fortsättningen skall vara att politisera rättegångar då medlemmar åtalats och att visa respektlöshet i förening med ett militant uppträdande.

16. Uppgifter erhöles om att en "Stöttrupp" organiserats. Den bestod av 20--30 storväxta KFML-are beväpnade med spiralbatonger.

17. Information erhöles om att en viss person tidigare rekognoserat Kastrups flygplats med anledning av planer på sabotage mot ett El Al plan. Vederbörande hade överlämnat skisser och rapporter till den palestinska befrielseorganisationen PFLP som själv skulle fullfölja planeeringen och utförandet av operationen.

18. En ledande person inom den svenska palestinarörelsen underströk vikten av mycket begränsad information när attentat skall genomföras. Kontakten med en känd kvinnlig flygplanskapare och andra flygplanskapare blev känd. Ökade försiktighetsmått föranleddes särskilt av att den som tidigare rekognoserat på Kastrup greps av polisen i Köpenhamn i samband med kapningsattentatsincidenten där.

19. Två inom palestinarörelsen ledande personer meddelade att de betraktade en namngiven svensk som "sionistagent". Vederbörande anhölls i Köpenhamn tillsammans med den kända kvinnliga flygplanskaparen för attentat mot Ben Gurion. På grund härav erfors att svensken befann sig i livsfara. Genom informationerna kunde erforderliga skyddsåtgärder vidtas.

20. Palestinakommitténs och vissa enskilda personers inställning med stöd för terroråtgärder klargjordes vid KFML-möte då flygkapnings- och attentatsplanerna mot Ben Gurion (i Köpenhamn) diskuterades.

21. Uppgifter har erhållits att en namngiven person gjort försök att illegalt anskaffa vapen. Informationen ledde till att samtal hölls med honom och han varnades för sådana tankar.

22. Informationer erhöills om planläggningen och syftet med infiltration inom krigsmakten. En känd journalist skulle initiera en debatt för att misskreditera försvaret på grund av att de grupper som tidigare varit totalvägrare nu inte tilläts fullgöra sin värnplikt.

23. I samband med att en person vid KFML-studiemöte lämnade sina kaderuppgifter berättade han att han gjort sin militärutbildning vid FRA. Han uppgav sig känna nämnen på en mängd befäl som inte kunde återfinnas i den militära rullan. Han uppgav sig också ha kännedom om FRA:s mål, medel och metoder. Vid ett annat möte föreslog samme person att allt vetande från militärtjänstgöring borde nedtecknas. Bl. a. nämndes som exempel erfarenheter från krigsspel, underrättelsetjänst samt utländskt samarbete.

24. Ett svenskt värnpliktigt befäl meddelade att han diskuterat med PFLP:s militära ledning hur svenskt militärt dykerikunnande skulle kunna nyttiggöras i ett visst arabland.

25. I anslutning till LKAB-strejken har man inom KFML analyserat möjligheterna att på andra platser initiera vilda strejker, propagera för sympatistrejker eller starta andra utomfackliga aktioner. Åtskilliga exempel på sådana aktioner har faktiskt förekommit under årens lopp.

26. Uppgift erhöills om att en KFML-medlem gjort inbrott i ammunitionslager och därefter lämnat prov på innehållet till en tidning.

27. Uppgifter erhöills om uttagning av svenska ungdomar till två månaders gerillautbildning i ett arabland. En känd svensk skulle svara för uttagningen. Det är känt att elever från ifrågavarande utbildningsläger senare uttagits för attentatsverksamhet.

28. PFLP-ledningens önskemål beträffande anskaffning av svenska pass och att upplysningar önskades beträffande myndigheternas behandling av passärenden blev kända. Kontakt önskades även med lämplig förfalskare. Passen skulle användas vid resor utom Skandinavien i spionage- och sabotagesammanhang.

29. Namnuppgifter erhöills på en ledande KFML-medlem som hade till uppgift att ge inkallade medlemmar direktiv om organiserande av celler på militära förband.

30. En ledande person inom palestinarörelsen övervägde att söka kontakt med kriminellt belastade personer för att med deras hjälp anskaffa pass och vapen.

31. En utlännning tog kontakt och önskade medverkan för att anskaffa provexemplar av svenska vapen som skulle sändas till ett visst arabiskt land.

32. Vid KFML-möte uppdrogs åt en ledande medlem som bedömdes ha vissa möjligheter att söka utröna det "sionistiska inflytandet" inom regeringen, personliga relationer etc., regeringens inställning i olika mellanösternfrågor samt en viss svensk ambassadörs personliga förhållanden etc.

33. Namnuppgifter erhöills på några ledande personer inom KFML som deltagit i överläggningar i ett visst arabiskt land med en militant arabisk organisation om bl. a. revolutionära planer, flygplanapningar

etc. Uppgifter om kontakter och informationsvägar vid planlagda aktioner inom Skandinavien erhöles.

34. Uppgifter erhöles om att en svensk under vistelse i annat land kontaktades av underrättelsemän från ett tredje land och att detta lett till flera kontakter. Vederbörande hade erbjudits fri vistelse med sin familj i landet i fråga under sommaren.

35. Det blev känt att en ledande person inom den svenska palestinarörelsen har försökt initiera kidnappning av någon israelisk tjänsteman. Det framkom också att vederbörande var ansvarig för ett falskt bomblarm på ett hotell i Stockholm.

36. Några ledande palestinaaktivister diskuterade planer på utbildning av svenskar och araber för sabotage mot judiska institutioner i Sverige. Träningsplatsen skulle förläggas till en plats i Mellansverige. Som sabotagemål nämndes bl. a. en judisk barnkoloni utanför Stockholm, synagogor, judiska församlingslokaler och turistkontor.

37. En ledande KFML-medlem informerade om att han under militärtjänst haft tillfälle att se ett flertal vapenförråd och en underjordisk anläggning i anslutning till en för totalförsvaret mycket viktig industri. Skriftlig redogörelse skulle upprättas för "framtida bruk".

38. Uppgifter erhöles om att två inom den svenska palestinarörelsen ledande personer haft uppdrag att för PFLP:s räkning mäta avstånd mellan vissa pelare på Lod Airport i Israel.

Innehållsförteckning

	Sid.
Inledning	1
Arbetets bedrivande	3
Kort historik	4
Sveriges behov av en hemlig underrättelsetjänst	6
Den särskilda verksamheten vid försvarsstaben	11
Granskning av påståenden	
Strider underrättelsetjänstens inriktning mot vår alliansfria politik?	16
Bedriver den hemliga underrättelsetjänsten otillbörlig verksamhet inom landet?	17
Har riksdagen hållits i okunnighet och finns det en hemlig budget?	23
Den hemliga underrättelsetjänsten i fortsättningen	24
Sammanfattning	27
Hemställan	30
SÄRSKILT YTTRANDE	30
<i>Bilagor</i>	
1. Underrättelsetjänstens organisation i stort	31
2. Utdrag av justitieombudsmannens ämbetsberättelse till 1973 års riksdag	32
3. Sammanfattning av informationer som försvarsstabens särskilda byrå har erhållit från Gunnar Ekberg och som därefter överlämnats till rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning	35